

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra ruského jazyka a literatury

**Typické chyby českých rodilých mluvčích
ve výslovnosti ruských hlásek**

Bakalářská práce

Brno 2015

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Irina Hobzová

Vypracovala:

Andrea Peštálová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Typické chyby českých rodilých mluvčích ve výslovnosti ruských hlásek“ zpracovala samostatně pod vedením PhDr. Iriny Hobzové a použila jsem pouze zdroje uvedené v seznamu použité literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a byla zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně dne 24. 3. 2015

.....

Peštálová Andrea

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Irině Hobzové za odborné vedení mé práce, cenné rady a připomínky, jež mi poskytla, a také za trpělivost a čas, který mi věnovala.

Dále bych ráda poděkovala paní Iryně Kondratenko za korekturu ruskojazyčného resumé.

Velké poděkování patří také mé rodině a mému příteli Petru Doležalovi za pomoc a podporu, obzvláště v posledních měsících mého studia.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Fonetika a fonologie	9
1.1 Fonetika.....	9
1.1.1 Artikulační fonetika.....	10
1.2 Fonologie	10
2 Zvuková stránka ruského jazyka	12
2.1 Přízvuk	12
2.2 Redukce.....	13
3 Systém hlásek v ruském jazyce	14
3.1 Samohlásky	14
3.1.1 Samohlásky přízvučné.....	15
3.1.2 Samohlásky nepřízvučné.....	16
3.1.3 Výslovnost samohlásek	17
3.2 Souhlásky.....	18
3.2.1 Dělení souhlásek	19
4 Ortoepie	22
4.1 Ortoepické normy výslovnosti samohlásek	22
4.2 Ortoepické normy výslovnosti souhlásek	24
5 Vliv mateřštiny na osvojování cizího jazyka (mezijazykový transfer)	26
5.1 Pozitivní transfer	26
5.2 Negativní transfer (interference).....	27
5.2.1 Podobné a rozdílné fonetické jevy ruského a českého jazyka	27
5.2.2 Česko-ruská jazyková interference	28
5.3 Nejčastější výslovnostní chyby	29
PRAKTICKÁ ČÁST.....	31

6	Charakteristika vybraných skupin studentů.....	31
7	Analýza zvukového materiálu	32
7.1	Snadné výslovnostní jevy	33
7.1.1	Výslovnost přízvučných samohlásek а, о, у, и, э.....	33
7.1.2	Výslovnost přízvučných я, е, ё, ю, и na počátku slova, po samohláskách nebo po tvrdém a měkkém znaku.....	35
7.1.3	Výslovnost tvrdých souhlásek s výjimkou ж, ш, ц, л.....	35
7.1.4	Výslovnost měkkých souhlásek д', т', н', й, ч, щ.....	37
7.2	Středně obtížné výslovnostní jevy	39
7.2.1	Výslovnost redukovaných samohlásek	39
7.2.2	Výslovnost samohlásky ы	44
7.2.3	Výslovnost hlásek ж, ш, ц, л	45
7.2.4	Výslovnost měkkých souhlásek з', с', г', к', х', л'	46
7.2.5	Výslovnost měkkých retnic а p' před redukovanou samohláskou	47
7.2.6	Spojité výslovnost předložek se slovem začínajícím na samohlásku	48
7.2.7	Výslovnost -ться, -тся	49
7.3	Velmi obtížné výslovnostní jevy	49
7.3.1	Výslovnost měkkých retnic а p' v přízvučné slabice	49
7.4	Další výslovnostní chyby	50
7.4.1	Zdvojené souhlásky а samohlásky	50
7.4.2	Znělé а neznělé souhlásky	50
7.4.3	Výslovnost slov что а считал	51
8	Shrnutí analýzy	53
	ЗАВѢР	56
	РЕЗЮМЕ.....	58
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68
	Ruskojazyčná literatura	68

Českojazyčná literatura	69
Elektronické zdroje.....	70
PŘÍLOHY	71

ÚVOD

Tato bakalářská práce „Typické chyby českých rodilých mluvčích ve výslovnosti ruských hlásek“ se zabývá tématem z oblasti fonetiky. Jak je obecně známo, správná výslovnost dělá českým rodilým mluvčím často problémy. Pokud chceme ruský jazyk dobře ovládat, je nezbytné znát nejen slovní zásobu a gramatiku, ale musíme dbát i na zvukovou stránku jazyka, především na výslovnost, přízvuk a intonaci. V naší bakalářské práci se zaměříme na odhalení a popis nejčastějších chyb ve výslovnosti ruských hlásek, kterých se čeští studenti dopouštějí. Aby nebyla práce příliš rozsáhlá, budeme proto v naší analýze vycházet z dělení pana docenta Veselého, který ve své knize *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku* rozděluje výslovnostní jevy hlásek podle stupně jejich obtížnosti.

Cílem této práce je najít nejčastější chyby českých studentů ve výslovnosti ruských hlásek a vymezit, ve kterých výslovnostních jevech studenti chybují nejvíce a které jsou naopak méně problémové. K odhalení těchto chyb nám poslouží zvuková nahrávka studentů Katedry ruského jazyka a literatury Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity.

Tato práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou.

V teoretické části se nejprve zaměříme na charakteristiku fonetiky a fonologie, dále se zmíníme o zvukové stránce ruského jazyka a podrobněji se podíváme na systém hlásek. Největší pozornost bude věnována zejména problematice správné výslovnosti hlásek. Seznámíme se tak i s termíny ortoepie a interference.

V praktické části se budeme věnovat analýze zvukového materiálu studentů druhého ročníku oboru Lektorství ruského jazyka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Slova z textu rozdělíme do tabulek podle jednotlivých analyzovaných výslovnostních jevů. U každé zkoumané hlásky označíme správnou, či špatnou výslovnost a na konci každé tabulky uvedeme celkový počet chyb. V závěru praktické části provedeme zhodnocení výsledků analýzy a na základě zjištěných chyb, kterých se čeští studenti dopouštěli, se pokusíme určit nejčastější chyby ve výslovnosti ruských hlásek.

Na tuto bakalářskou práci bychom chtěli navázat prací diplomovou, kde bychom se chtěli věnovat metodice odstranění těchto nejčastějších chyb.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Fonetika a fonologie

1.1 Fonetika

Fonetika bývá definována jako „раздел языкознания, в котором изучается звуковая сторона языка. В соответствии со структурой звуковой стороны фонетика изучает звуки, различные типы ударения и интонацию.“¹

Fonetika se zabývá zvukovou stránkou jazyka ze tří hledisek: akustického, artikulačního a funkčního. „При акустической характеристике отмечаются физические свойства звуковых единиц, такие как высота тона, интенсивность, длительность.“² Z toho vyplývá, že akustická fonetika se zaměřuje na výsledný zvuk. Podrobněji se také zmíníme o artikulační fonetice zabývající se tvorbou slov a o funkční fonetice, neboli fonologii, jež popisuje pouze ty zvuky, které rozlišují význam slov.

Základní jednotkou fonetiky je звук (hláska). „Фонетика анализирует сложную природу звуков, законы их сочетания и изменения, создаёт разветвлённую классификацию звуков.“³ Hláska patří mezi segmentální prvky fonetiky, k nimž se dále řadí slabika. Hláskou rozumíme „минимальную звуковую единицу, которую образует речевой аппарат.“ Fonetika pak vyděluje i suprasegmentální prvky, které zahrnují přízvuk a intonaci.⁴

Fonetika se také zabývá jevy jako jsou dynamika, rytmus a melodie. Pokud chceme ruský jazyk ovládat, musíme se všem těmto fonetickým jevům naučit. Jedině tak budeme moci mluvit rusky bez cizího přízvuku.

¹ БУЛАНИН, Л. Л. *Фонетика современного русского языка*. 2-е изд. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2010. с. 9.

² ПОГОРЕЛОВА, М. В. *Современный русский язык : введение в изучение курса фонетика*. Воронеж : Издательско-полиграфический центр ВГУ, 2008. с. 9

³ БУЛАНИН, Л. Л. *Фонетика современного русского языка*. 2-е изд. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2010. с. 9.

⁴ КАЛИТА, Инна. *Фонетика русского языка*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. с. 9-10.

1.1.1 Artikulační fonetika

Artikulační fonetika obrací pozornost na tvoření zvuků a podílí se na ní všechny artikulační orgány. „*Артикуляционная фонетика изучает звуковые единицы с точки зрения того, как они образуются, какие произносительные органы участвуют в образовании звука.*“⁵ Řečové ústrojí tvoří tyto orgány řeči: rty, zuby, jazyk, tvrdé a měkké patro, hlasivky, plíce. Artikulace je potom chápána jako vytváření hlásek při pohybu mluvidel. K jejich tvorbě dochází při průchodu proudu vzduchu z plic přes hrtan, ústní a nosní dutinu. V ústní dutině jsou rezonátory, které napomáhají ke konečnému tvoření hlásky. Charakter hlásky je dán podle toho, jaké rezonátory se zapojují při tvorbě hlásek.⁶

Všechny hlásky ruského jazyka se dělí na samohlásky a souhlásky. Ty se potom rozlišují podle způsobu jejich tvorby. Samohlásky se tvoří pomocí hlasu, kdy proud vzduchu volně projde přes ústní dutinu. Na druhou stranu souhlásky se tvoří s pomocí hlasu a šumu nebo jenom šumu, a to proto, že proud vzduchu potkává překážku.⁷

1.2 Fonologie

Fonologii nazývají „*раздел языкознания, изучающий функционирование звуков в языке. Фонология изучает использование в языке звуков как знаков.*“⁸ Její základní jednotkou je foném. „*Фонема это мельчайшая, линейно не членимая независимая единица звуковой системы языка, обладающая потенциальной связью со значением, образующая звуковые оболочки значимых единиц языка и способная их дифференцировать.*“⁹ Fonologie se sice vyděluje jako samostatná vědní disciplína, ale je úzce svázána s fonetikou. Obě disciplíny totiž při svých zkoumáních vycházejí ze znění řeči. Od 60. let 20. století dochází dokonce k vzájemnému propojení obou disciplín. Většina fonologických škol opírá své závěry o poznatky získané z

⁵ ПОГОРЕЛОВА, М. В. *Современный русский язык : введение в изучение курса фонетика*. Воронеж : Издательско-полиграфический центр ВГУ, 2008. с. 9.

⁶ КАЛИТА, Инна. *Фонетика русского языка*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. с. 11-12.

⁷ Tamtéž. s. 18.

⁸ ГОЛОВНЯ, А. И. *Фонетика. Фонология : курс лекций для иностранных студентов-филологов*. Минск : БГУ, 2007. с. 33.

⁹ БУЛАНИН, Л. Л. *Фонетика современного русского языка*. 2-е изд. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2010. с. 38.

fonetiky a naopak fonetické využívají fonologických zobecnění pro interpretaci poznatků získaných fonetickými metodami.¹⁰

¹⁰ KRČMOVÁ, M. *Fonetika a fonologie* [online]. [cit. 2014-12-16]. Dostupné z WWW: <<http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js07/fonetika/materialy/index.html>>

2 Zvuková stránka ruského jazyka

Zvukovou stránkou ruského jazyka prostupují určité rysy a charakteristiky, které je potřeba znát. Chceme-li se ruský jazyk dobře naučit a správně vyslovovat, musíme si osvojit pravidla, která jsou pro jazyk charakteristická. Nejdůležitější rysy jsou zejména ty, které jsou pro český a ruský jazyk rozdílné. Patří mezi ně zvláště ruský přízvuk, s nímž úzce souvisí i redukce samohlásek.

2.1 Přízvuk

Přízvuk je „*выделение одного слога из такта*.“ Přízvuk pak můžeme rozdělit na dynamický, kvantitativní a melodický. Tyto typy přízvuků jsou spolu většinou nějakým způsobem propojeny. V ruském jazyce se setkáváme se silným dynamickým přízvukem, který je spojen s přízvukem kvantitativním. Čeština má naopak slabý dynamický přízvuk.¹¹

Ruský přízvuk je tedy podstatně silnější než přízvuk český. Výrazným průvodním rysem ruského přízvuku je kvantita, tj. délka slabiky, projevující se hlavně v délce samohlásky. V češtině kvantita není závislá na přízvuku, dlouhá nebo krátká může být v češtině jak slabika přízvučná, tak i nepřízvučná. Naproti tomu ruská přízvučná slabika je vždy delší než nepřízvučná. Ruské přízvučné a nepřízvučné slabiky jsou dále výrazně odlišovány různou kvalitou samohlásek. Samohlásky jsou v slabikách nepřízvučných redukovány i co do své kvality, v češtině se ale kvalita nepřízvučných slabik neliší od kvality slabik přízvučných. S přízvukem souvisí často také výška a průběh tónu, na němž slabiku pronášíme. Jak v češtině, tak i v ruštině se projevuje výška tónu hlavně v melodii věty.¹²

Podle místa vyčlenění jedné slabiky ze slova rozlišujeme přízvuky stálé a volné. Stálý přízvuk je vždycky na dané slabice a nemění se. Stálý přízvuk je v českém jazyce, a to zpravidla na první slabice slova. V ruském jazyce je naopak přízvuk volný, což znamená, že může být na libovolné slabice. Dále ještě rozlišujeme, jestli jde o přízvuk volný, ale stálý, kdy slovo v různých formách má přízvuk pořád na stejné slabice. Nebo

¹¹ ОЛИВЕРИУС, З. Ф. *Фонетика русского языка*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. c. 54-55.

¹² ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 16-17.

jestli jde o přízvuk volný, pohyblivý, kdy v různých formách slova se přízvuk mění, je umístěn na různých slabikách.¹³

S různým umístěním přízvuku je v ruštině mnohdy spojen rozdíl ve významu slov nebo tvarů. Místem přízvuku se často liší slova, jež se stejně píšou, ale nemají shodný význam, např. *мыка́* – *mouka* × *мы́ка* – *tuka*; *замо́к* – *zámek* (*budova*) × *замо́к* – *zámek ve dveřích*. Mnohdy jsou umístěním přízvuku odlišeny dva hláskově shodné tvary téhož slova, např. *зла́за* (2. sg.) × *злаза́* (1. pl.). Přízvuk je tedy v ruštině činitelem významotvorným. Naproti tomu český přízvuk není významotvorný, je pouze činitelem ohraničujícím.

Ruské slabiky přízvučné se tedy vyznačují větší silou, delším trváním, plnými samohláskami a výraznějším tónovým průběhem. Naopak slabiky nepřízvučné jsou charakterizovány menší silou, kratším trváním, redukovanými samohláskami a nevýrazným tónovým průběhem.¹⁴

2.2 Redukce

S ruským přízvukem blízce souvisí i redukce. Hlázky v nepřízvučných slabikách se zkracují, čemuž říkáme kvantitativní redukce. Kvantitativní redukci se v ruštině podrobují všechny samohlásky v nepřízvučných slabikách. Nepřízvučné slabiky jsou redukovány ve dvou stupních. Na slabikách, které předcházejí bezprostředně před slabikou přízvučnou, je první stupeň redukce, a na ostatních slabikách je druhý stupeň redukce. Samohláska, jež se nachází v pozici redukce druhého stupně, se zkracuje a mění ještě více než samohláska v pozici redukce prvního stupně.¹⁵

¹³ ОЛИВЕРИУС, З. Ф. *Фонетика русского языка*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. c. 55.

¹⁴ ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 14-18.

¹⁵ ОЛИВЕРИУС, З. Ф. *Фонетика русского языка*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. c. 57-58.

3 Systém hlásek v ruském jazyce

Hlávky třídíme zpravidla podle toho, jak se tvoří mluvidly. Základním dělením je dělení hlásek na samohlávky a souhlávky. Při tvoření samohlásek výdechový proud prochází ústy volně, vznikají tak tóny. Při tvoření souhlásek výdechový proud musí překonávat různé překážky vytvořené mluvidly, vznikají šumy.¹⁶

Zásoba i soustava hlásek v ruštině se liší v několika ohledech od stavu v češtině, a to jak co do fonetické podstaty hlásek, jejich počtu, tak i jejich jazykového využití. V soustavě souhlásek hraje v ruštině důležitou roli existence velkého počtu měkkých konsonantů a jejich vztah k souhláskám tvrdým. V soustavě samohlásek je nesporně nejvýznamnějším rysem rozdíl mezi samohláskami přízvuknými a nepřízvuknými. Jde-li o výslovnost jednotlivých vokálů, je nápadné množství hláskových odstínů vznikajících v různých pozicích v sousedství souhlásek různého typu. Tato pestrost hláskových odstínů je ve značné míře způsobena odchýlným navazováním sousedních hlásek v ruštině a v češtině. Přechod mezi hláskami je v češtině poměrně náhlý, v ruštině je mnohem pozvolnější, zvláště uvnitř slabiky.¹⁷

3.1 Samohlávky

Ruský jazyk má 6 samohlásek: [a], [o], [ɐ], [ɪ], [y], [ɯ]. Počtem samohlásek čeština převyšuje ruštinu. Čeština má sice pět základních samohláskových fonémů, ale navíc má ještě pět samohlásek dlouhých a užívá také dvojhlávky [ou], [au].¹⁸ Charakter samohlásek v češtině zůstává v podstatě stejný ve všech polohách, kdežto v ruštině samohlávky podléhají značným změnám. Odlišují se jak samohlávky v slabikách přízvukných a nepřízvukných, tak i samohlávky v různém hláskovém sousedství.¹⁹

Kvalita výslovnosti samohlásek je odvislá od položení jazyka, který rozděljuje ústní dutinu na dvě rezonanční dutiny. Samohlávky z hlediska artikulace můžeme rozdělit:

¹⁶ HAVRÁNEK, B. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro čechy 1 : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. s. 24.

¹⁷ ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 23.

¹⁸ HAVRÁNEK, B. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro čechy 1 : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. s. 56.

¹⁹ ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 24.

- a) по степени подъёма языка (нижний, средний и верхний);
- b) по месту подъёма, называемому рядом (передний, средний и задний ряд);
- c) по участию губ (лабиализованные и нелабиализованные).²⁰

Подъём	Ряд		
	передний	средний	задний
	нелабиализованные	нелабиализованные	лабиализованные
верхний	и	ы	у
средний	э		о
нижний		а	

Tabulka č. 1²¹

3.1.1 Samohlásky přízvučné

Za základní podobu samohlásek přízvučných pokládáme tu formu, v níž se nejméně projevuje vliv sousedních konsonantů a v níž je proto podoba samohlásky po celou dobu jejího trvání nejstálější. Takovouto podobu mají samohlásky obvykle ve čtyřech polohách:

- nepředchází-li před ní žádná souhláska, a to, je-li samohláska vyslovena izolovaně, nebo jestli po ní následuje tvrdá souhláska,
- předchází-li bezprostředně před samohláskou tvrdá souhláska, jestliže zároveň končí slovo touto samohláskou, nebo následuje-li po ní tvrdá souhláska.

V těchto polohách jsou obvykle také ruské samohlásky nejpodobnější samohláskám českým.

Ve všech čtyřech uvedených polohách se vyskytují samohlásky [a], [э], [о], [у]. Samohláska [a] se v základní podobě nejvíce podobá odpovídající samohlásce české. Samohláska [э] je opět blízká českému krátkému [e], spíše je ještě otevřenější. Ruské [о]

²⁰ МАЛЫШЕВА, Е. Г., РОГАЛЕВА, О. С. *Современный русский язык. Фонетика. Орфоэпия*. Омск : Изд-во Ом. гос. ун-та, 2012. с. 23.

²¹ СКРИПНИК Я. Н., СМОЛЕНСКАЯ Т.М. *Фонетика современного русского языка*. Ставрополь : СГПИ, 2010. с. 16

je ve srovnání s českým poněkud otevřenější. [Y] ve srovnání s českým odpovídá spíše [u] dlouhému. Samohláska [ɯ] se v ruštině nevyskytuje po tvrdých souhláskách, proto se v základní podobě vyskytuje pouze ve dvou pozicích. [ɨ] je uzavřenější než české, spíše bychom ho mohli přirovnat k českému [í] dlouhému. Samohláska [ɘ] činí Čechovi největší potíže. Opět jde o vokál, který čeština nemá ani jako variantu. V základní podobě se [ɘ] vyskytuje pouze ve dvou polohách, a to pouze po tvrdých souhláskách.²²

Mezi modifikaci základní podoby můžeme zařadit labializaci.

Labializaci, neboli zaokrouhlení, podléhají zejména samohlásky [o] a [y], následují-li po retných souhláskách. Labializace se projevuje jako slabší nebo silnější u-ový zvuk na přechodu mezi souhláskou a samohláskou. Labializace je zvláště výrazná u samohlásky [o] v pozici na počátku slova, dále po samohláskách retných, také po souhláskách velárních [k], [g], [ch], někdy i po [l], [t], [r]. Labializaci podléhá také samohláska [y], projevuje se především po souhláskách retných, někdy po tvrdém [l].²³

3.1.2 Samohlásky nepřízvučné

Charakteristickou vlastností ruských nepřízvučných samohlásek je jejich redukce. Vyslovují se s menší silou a zároveň se zkracuje délka. Redukce síly a délky může vést ke změně kvality nepřízvučných samohlásek, k redukci kvalitativní, přičemž některé samohláskové fonémy splývají.²⁴ Nepřízvučnost slabiky se v ruštině projevuje ve dvou kategoriích, tedy v redukci prvního a druhého stupně. První stupeň redukce se vyskytuje u samohlásek, které bezprostředně předcházejí přízvučné slabice, dále ve slabikách, kde se samohláska nachází na počátku slova nebo naopak na jeho konci, kdy je potřeba samohlásku zdůraznit, aby se slovo stalo lépe srozumitelným. V ostatních nepřízvučných polohách je redukce větší, tehdy mluvíme o redukci druhého stupně. Největší bývá ve slabice bezprostředně za přízvukem.²⁵

²² ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 24-28.

²³ Tamtéž s. 32-33.

²⁴ HAVRÁNEK, B. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro čechy 1 : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. s. 51.

²⁵ ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 53-54.

Samohlásky |ɨ|, |ɤ|, |y| nemění podstatně svoji kvalitu. Mluvidla při jejich artikulaci pouze pracují chaběji a nepřesněji, stupeň zvednutí jazyka a zavřenosti je menší, |ɨ| je méně přední, |y| méně zadní.²⁶

U zbývajících samohlásek dochází v nepřízvučných polohách ke kvalitním změnám.

Za nejvýraznější jev při redukci v nepřízvučných slabikách po tvrdých souhláskách označujeme akání, neboli redukci samohlásek |a| a |o|. Jestliže naprosto splývá výslovnost samohlásek |a| a |o| a výsledkem redukce je hláska, která se blíží samohlásce |a|, pak mluvíme o akání. Zvuk, který vyslovíme v prvním stupni redukce na místě grafémů **a** a **o**, budeme v transkripci přepisovat jako [ʌ]. Toto redukované [ʌ] je mnohem blíže hlásce |a|, než samohlásce |o|, jde o hlásku téměř středovou.²⁷ V polohách 2. stupně redukce obě hlásky splývají v neurčitém zvuku (pazvuku), který označujeme |ɐ|. Při jeho tvoření jsou mluvidla v klidové poloze.²⁸

Samohláska |e| se po tvrdých souhláskách vyskytuje jen zřídka. Výsledkem redukce je potom e-ový zvuk, který je posunut blíže středu.²⁹

3.1.3 Výslovnost samohlásek

Výslovnost samohlásek, jsme si teoreticky vysvětlili v předešlých kapitolách. Pro větší přehlednost jsou rozdělení a výslovnost jednotlivých samohlásek v přízvučných i nepřízvučných pozicích zachyceny v následujících tabulkách (Tab. č. 2 a Tab. č. 3).

Číslo 3 označuje samohlásky přízvučné, č. 2 – první stupeň redukce a č. 1 – druhý stupeň redukce.

²⁶ HAVRÁNEK, B. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro čechy 1 : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. s. 52.

²⁷ ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 55-58.

²⁸ HAVRÁNEK, B. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro čechy 1 : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. s. 52.

²⁹ ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 61-65.

Výslovnost samohlásek po souhláskách:

Графема	Фонема	Варианты по отношению к позиции в слове		
		3	2	1
а	a	[á]	[ʌ], также в начале и в конце слова	[ʌ]
о	o	[ó]	[ʌ]	[ʌ]
я	'a	['á]	['и], ['ʌ] в конце слова	['ʌ]
е	'э	['э']	['и]	['ʌ]
ě	'o	['ó]	-	-
э	э	[э']	[ы]	[ʌ]
у	y	[ý]	[y]	[y]
ю	'y	['ý]	['y]	['y]
и	'и	['и'], [ы]	['и'], [ы]	['и'], [ы]
ы	[ы]	[ы]	[ы]	[ы]

Tabulka č. 2³⁰

Výslovnost |я|, |ě|, |е|, |ю|, |и| po samohláskách, na začátku slova nebo po měkkém či tvrdém znaku:

Графема	Фонема	Варианты по отношению к позиции в слове		
		3	2	1
я	j + a	[já]	[ɣи], [ɣʌ] в конце слова	[ɣʌ]
е	j + э	[jэ]	[ɣи]	[ɣʌ]
ě	j + o	[jo]	-	-
ю	j + y	[jy]	[ɣy]	[ɣy]
и	j + и	[ji]	[ɣи]	[ɣи]

Tab. č. 3³¹

3.2 Souhlásky

Ruský systém hlásek je bohatý na souhlásky. V ruském jazyce rozeznáváme 36 souhláskových fonémů. Počet souhlásek v ruštině zvyšuje celkem pravidelný protiklad tvrdých a měkkých. Ruština má 15 párů měkkých a tvrdých párových foném, 3

³⁰ ГОБЗОВА, И. *Практические упражнения по фонетике русского языка* [online]. Brno : Masarykova univerzita. [цит. 2015-02-05]. Доступный из WWW: <<http://is.muni.cz/do/ped/kat/KRus/fonetika/ch01.html>>.

³¹ Tamtéž.

сoughlášky, které jsou vždýcky tvrdé - |ш|, |ж|, |ц|, a 3oughlášky, které jsou vždýcky měkké |ч|, |щ|, |й|. ³²

Mimoto se v ruštině objevují poměrně často zdvojenéoughlášky. Na rozdíl od češtiny ruština nemá slabikotvornéoughlášky (r, l, m), hrtanové |h| a kmitavé |ř|.

Ruština má taky řadu párovýchoughláskových fonémů znělých a neznělých. Dáleoughlášky třídíme podle způsobu tvoření, tj. podle způsobu překonávání překážky vytvořené mluvidly, a podle místa tvoření. ³³

3.2.1 Děleníoughlášek

По месту образования (podle místa tvoření) согласные могут быть губными (retné) и язычными (языčné). Při tvoření retných se aktivně zapojují rty a při языčných язык. Retnéoughlášky dále třídíme na губно-губные |б, б', п, п', м, м'| a губно-зубные |в, в', ф, ф'|. Jazyčné dělíme на переднеязычные зубные |д, д', т, т', з, з', с, с', ц, н, н', л, л'|, альвеолярные |ж, ш, ш', ч', р, р'|, среднеязычные |й'| a заднеязычные |г, г', к, к', х, х'|. ³⁴

По способу артикуляции (podle způsobu tvoření)oughlášky dělíme на смычные (взрывные) |д, д', т, т', б, б', п, п', к, к', г, г'|, фрикативные (щелевые) |в, в', ф, ф', ж, ш, щ, х, х', з, з', с, с', й|, аффрикаты (смычно-щелевые) |ц, ч'|, дрожащие |р, р'| a смычно-проходные, které dále členíme на боковые |л, л'| и носовые |м, м', н, н'|. ³⁵

По участию голоса и шума všechnyoughlášky dělíme на сонорные (sonorní) a шумные (šumné). O sonorních mluvíme tehdy, jestliže hlas převládá nad šumem |м, м', н, н', л, л', р, р', ж|. Шумныеoughlášky se tvoří tehdy, převládá-li šum nad hlasem (звонкие шумные) nebo není-li hlas přítomen (глухие шумные). ³⁶

³² ГОБЗОВА, И. *Практические упражнения по фонетике русского языка* [online]. Brno : Masarykova univerzita. [цит. 2015-02-05]. Доступный из WWW: <<http://is.muni.cz/do/ped/kat/KRus/fonetika/ch01.html>>.

³³ HAVRÁNEK, В. a kol. *Пříruční mluvnice ruštiny pro čechy I : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. s. 25-28.

³⁴ ГОЛОВНЯ, А. И. *Фонетика. Фонология : курс лекций для иностранных студентов-филологов*. Минск : БГУ, 2007. с. 18.

³⁵ ПОГОРЕЛОВА, М. В. *Современный русский язык : введение в изучение курса фонетика*. Воронеж : Издательско-полиграфический центр ВГУ, 2008. с. 12.

³⁶ ГОЛОВНЯ, А. И. *Фонетика. Фонология : курс лекций для иностранных студентов-филологов*. Минск : БГУ, 2007. с. 19.

Ruština má 6 znělých a neznělých párových foném |б-п, в-ф, г-к, д-т, ж-ш, з-с|. Nepárovými fonémy jsou v ruštině všechny sonorní souhlásky |й, р, л, м, н| a souhlásky neznělé |х, ц, ч, щ|. ³⁷

По отсутствию или наличию палатализации všechny souhlásky mohou být непалатализованные (tvrdé) a палатализованные (měkké).

Měkké souhlásky jsou oproti tvrdým charakterizovány vyšším šumem. Výslovnost ruských měkkých souhlásek činí Čechům jisté potíže. Vyslovujeme ruské měkké souhlásky tak, že se snažíme vyslovit odpovídající tvrdou souhlásku českou a zároveň |j|; slyšíme je pak jako slabý j-ový zvuk; zazní-li plné |j|, je naše výslovnost chybná.

Ruské tvrdé souhlásky mají vesměs hlubší charakteristický šum než tvrdé souhlásky v češtině. Z tvrdých souhlásek způsobuje Čechům největší potíže výslovnost ruského |л|. Při jeho artikulaci se koneček jazyka opírá o rozhraní horních řezáků a dásně, hřbet jazyka je prohnut směrem dolů ve tvaru lžice, takže dutina ústní je značně zvětšena.

Ruština má tyto tvrdé a měkké párové fonémy: |б-б', п-п', м-м', в-в', ф-ф', д-д', т-т', н-н', з-з', с-с', л-л', р-р', г-г', к-к', х-х'|. Dbát na měkkou a tvrdou výslovnost souhlásek je velice důležité, protože ruština má několik dvojic slov lišících se od sebe jenom měkkostí a tvrdostí jedné souhlásky: нѣс (nesl) – нос (nos), цепь (řetěz) – цеп (сер), вить (víti) – выть (výti). Nepárové jsou tvrdé fonémy |ш|, |ж|, |ц| a měkké fonémy |ч|, |щ|, |й|. Čeština má pouze tři tvrdé a měkké párové fonémy: d-d', t-t', n-ň. ³⁸

³⁷ HAVRÁNEK, B. a kol. *Пříruční mluvnice ruštiny pro čechy I : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. s. 28.

³⁸ Tamtéž s. 30-37.

Rozdělení jednotlivých souhlásek vidíme v následující tabulce.

Способ артикуляции		Место артикуляции										Участие голоса и шума		
		Губные				Язычные								
						Переднеязычные				Среднеязычные				Заднеязычные
		Зубные		Передненёбные										
Смычные		[б]	[б']			[д]	[д']				[г]	[г']	зв.	Шумные
		[п]	[п']			[т]	[т']				[к]	[к']	гл.	
Щелевые				[в]	[в']	[з]	[з']	([ж])	([ж'])	[j]	([ɣ])	([ɣ'])	зв.	
				[ф]	[ф']	[с]	[с']	[ш]	[ш']		[х]	[х']	гл.	
Смычно-Щелевые						([дз]) [ц]	[ц']	([ч])	([д'ж']) [ч']				зв. гл.	
Смычно-проходные	Носовые	[м]	[м']			[н]	([н'])						Сонорные	
	Боковые					[л]	[л']							
Дрожащие								[р]	[р']					
		тв.	м.	тв.	м.	тв.	м.	тв.	м.	палат.	тв.	м.		
		Отсутствие или наличие палатализации												

Tabulka č. 4³⁹

³⁹ ГОЛОВНЯ, А. И. *Фонетика. Фонология : курс лекций для иностранных студентов-филологов*. Минск : БГУ, 2007. с. 20.

4 Ортоепие

Ортоепие je soubor pravidel spisovné výslovnosti. „В собственном смысле слова указывает, как должны произноситься те или иные звуки в определенных фонетических положениях, в определенных сочетаниях с другими звуками, а также в определенных грамматических формах и группах слов или даже отдельных словах, если эти формы и слова имеют свои произносительные особенности.“⁴⁰

Ruská výslovnostní norma se postupně vytvořila na základě výslovnosti hospodářského, politického i kulturního centra - Moskvy. Ne vždy si však moskevská výslovnost držela své dominantní postavení. V 18. století, kdy se kulturní centrum přeneslo z Moskvy do Petrohradu, byla vytvořena tzv. petrohradská norma a navzájem si potom konkurovaly. Podkladem současné spisovné výslovnosti není výhradně výslovnost moskevská, ale výslovnost uživatelů spisovného jazyka ve spisovných projevech.⁴¹

Pravidel ruské výslovnosti je mnoho. „Русская орфоэпия включает в себя правила произношения безударных гласных, звонких и глухих согласных, твёрдых и мягких согласных, сочетаний согласных, правила произношения отдельных грамматических форм, особенности произношения слов иноязычного происхождения.“⁴² My se proto zaměříme na nejdůležitější výslovnostní pravidla samohlásek a souhlásek.

4.1 Ортоепické нормы výсlovnosti samohlásek

Вýсlovnost samohlásek определяется их позицией в слове. V nepřízvučné pozici samohlásky podléhají redukci количественной (и, у, ы) nebo качественной (а, о, э). Samohlásky se méně či více redukují v závislosti od stupně redukce.⁴³ Do těchto pravidel jsme však již nahlédli. Nyní proto připomeneme nejzákladnější výсlovnostní

⁴⁰ ГАЛКИНА-ФЕДУРЮК, Е. М., ГОРШКОВА, К. В., ШАНСКИЙ, Н. М. Современный русский язык. Лексикология, фонетика, морфология. 3-е изд. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2009. с. 147.

⁴¹ ROMPORTL, M. Stručná fonetika ruštiny. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 149-150.

⁴² ПОГОРЕЛОВА, М. В. Современный русский язык : введение в изучение курса фонетика. Воронеж : Издательско-полиграфический центр ВГУ, 2008. с. 24.

⁴³ Tamtéž s. 24.

normy samohlásek a vysvětlíme, jak správně vyslovit některá slova, jejichž výslovnost se od základních pravidel redukce liší.

1. Иканье, т. е. совпадение в первом предударном слоге после мягких согласных всех гласных фонем, кроме [у], [ы], [и], в звуке [и³]: *р'[э]к – р'[и³]ка, н'[о]с – н'[и³]су, н'[а]ть – н'[и³]так.*

2. Po tvrdých souhláskách [ш], [ж], [ц] se v první předpřízvučné slabice na místo fonému [a] vyslovuje [Λ]: *ш[Λ]ги, ж[Λ]ровня, ц[Λ]рица.*

Jsou však i výjimky, kdy vyslovujeme [ы³]:

- в формах косвенных падежей существительных множественного числа: *лошади – лош[ы³]дей, лош[ы³]дям, о лош[ы³]дях;*
- в формах косвенных падежей числительных: *тридцать – тридц[ы³]ти, тридц[ы³]тью;*
- в некоторых словах: *ж[ы³]леть, пож[ы³]леть, к сож[ы³]лению, ж[ы³]смин, рж[ы³]ной, ж[ы³]кет.*

3. Tvrdé [ы] vyslovujeme tehdy, dochází-li k záměně [и] za [ы]. To nastává, jestliže slovu, které začíná na [и], předchází slovo, které končí na tvrdou souhlásku: *Слон[ы]Моська, Иван[ы]ванович, как[ы]мы, в[ы]нтриге, без[ы]мени, с[ы]спугу, смех[ы]горе.*

4. Nacházejí-li se vedle sebe nepřízvučné samohlásky [ao], [oa], [aa], [oo], vyslovujeme je jako kombinaci zvuků první stupně redukce [ΛΛ]: *мног[ΛΛ]бразный, в[ΛΛ]бражение, н[ΛΛ]щрение, н[ΛΛ]бочине, н[ΛΛ]рбате, н[ΛΛ]нглийски.*

Вýjimku tvoří spojky но, то что před slovem. V takovém případě se ve spojkách vyslovuje bezpřízvučné [o]: *т[оΛ]на (то она), н[оΛ]бязательно (но обязательно), т[оо']н (то он).*

5. Jde-li o spojení samohlásek [еи], [еу], [еа], [ео], pak se samohláska [е] vyslovuje jako [ьи], [ьу], [ья]: *н[ьи]змеримый, н[ьи]згладимый, н[ьу]живчивый, н[ья]днократно, н[ья]бходимый, т[ья]долит.⁴⁴*

⁴⁴ МАЛЫШЕВА, Е. Г., РОГАЛЕВА, О. С. *Современный русский язык. Фонетика. Орфоэпия.* Омск : Изд-во Ом. гос. ун-та, 2012. с. 117-118.

4.2 Ortoepické normy výslovnosti souhlásek

Mezi základní ortoepická pravidla výslovnosti souhlásek patří tyto:

1. звонкие (znělé) souhlásky se na konci nebo v prostředku slova před глухими (neznělými) оглушаются: *зана[m]*, *бага[ш]*, *тра[ф]ка*.

Před znělými souhláskami (kromě [в]) místo neznělé souhlásky vyslovíme souhlásku znělou: *[з]бежать*, *во[з]зал*.

2. Měkce vyslovujeme:

- všechny souhlásky (kromě ж, ш, ц) uvnitř slova před [j]: *вьюга*, *пьют*, *вьют*, *судья*;

- зубные (zubní) souhlásky [з], [с], [д], [т] před měkkými зубными a губными (retnými) souhláskami: *грусть*;

- souhlásku [н] před měkkými [д], [т], [с] a taky před souhláskami [ч], [щ]: *бандит*, *пенсия*, *птенчик*, *баничик*;

- předponu a předložku [в] před měkkými губными: *вперед*, *в песне*.

3. Tvrdě vyslovujeme:

- губные před заднеязычными: *ставки*, *лавки*, *лапки*;

- konečnou souhlásku [т], [д], [б] v předponě před měkkými губными a [j]: *отпил*, *отъел*;

- souhlásku [р] před měkkými губными a зубными, a taky před [ч], [щ]: *бандит*, *пенсия*, *пренчик*, *баничик*.

4. Zdvojené souhlásky vyslovujeme dlouze, a to tehdy, jestliže je přízvuk na předcházející slabice: *гру́нна*, *ма́сса*, *програ́мма*. Jestliže přízvuk je na následující slabice, potom zdvojené souhlásky dlouze nevyslovujeme: *акко́рд*, *бассе́йн*, *граммáтика*.

5. Jestliže se vedle sebe nachází 3 a více souhlásek [здн], [стн], [стл], [вств], [лнц], potom jedna z těchto souhlásek při výslovnosti vypadává: [зн], [сн], [сл], [ств], [нц]: *праздник*, *лестница*, *счастливый*, *здравствуй*, *солнце*.

6. Spojení |чн| většinou vyslovíme jako [чн]: *точный, вечный, отлично и т.д.* V některých slovech ovšem místo [чн] vyslovíme [шн]: *конечно, скучно, нарочно, яичница*.⁴⁵

7. Ve slovech *что, чтобы, что-то* vyslovujeme |чт| jako [шт], ovšem ve slovech *нечто, почти* se výslovnost nemění [чт].

8. V některých slovech před samohláskou vyslovíme písmeno |г| jako [γ] (взрывное г). Taková výslovnost je možná v citoslovcích *ага, угу, ого, господи, ейбогу*. [γ] musíme určitě vyslovit pouze ve slově *бухгалтер*.⁴⁶

⁴⁵ ПОГОРЕЛОВА, М. В. *Современный русский язык : введение в изучение курса фонетика*. Воронеж : Издательско-полиграфический центр ВГУ, 2008. с. 24.

⁴⁶ СКРИПНИК Я. Н., СМОЛЕНСКАЯ Т.М. *Фонетика современного русского языка*. Ставрополь : СГПИ, 2010. с. 60.

5 Vliv mateřštiny na osvojování cizího jazyka (mezijazykový transfer)

Při osvojování a praktickém užívání dvou jazyků se nejvíce uplatňuje vliv mateřštiny. Zde záleží na teoretických a praktických znalostech mateřštiny. Pokud žák může přenášet vědomosti, dovednosti a návyky z oblasti mateřského jazyka do oblasti studovaného jazyka, potom mluvíme o kladném vlivu mateřštiny. O kladném přenosu (pozitivním transferu) mluvíme také tehdy, pokud jde o učení jazyku blízkce příbuznému, i zde mateřština usnadňuje osvojení druhého jazyka.

Vedle vlivu kladného působí však paralelně záporný vliv znalosti mateřštiny, který naopak znesnadňuje osvojování cizího jazyka a je příčinou typických chyb v praktickém užívání jazyka. O záporném přenosu (negativním transferu) mluvíme tehdy, pokud žák přenáší z mateřštiny do cizího jazyka způsob vyslovování hlásek, přízvuk, intonaci, formy, slova, významovou strukturu slov, způsob spojování slov, aj..

47

Nyní nahlédneme do pozitivního transferu a podrobněji do transferu negativního.

5.1 Pozitivní transfer

Jak už jsme se zmínili, o kladném přenosu hovoříme, pokud jde o učení jazyku blízkce příbuznému. O příbuznosti češtiny a ruštiny není pochyb. Tím je pak urychleno a usnadněno osvojování ruštiny českými žáky. Příbuznost obou jazyků se projevuje ve všech plánech – fonologickém, lexikálním, morfologickém i syntaktickém, i když ne ve stejné míře. Pokud jde o osvojování zvukové stránky ruštiny, je možné využít pozitivního transferu v omezenější míře. Naproti tomu v oblasti lexika a gramatiky se uplatňuje kladný přenos v poměrně značném rozsahu. V oblasti lexika se jedná o podobnost slovní zásoby češtiny a ruštiny. V oblasti gramatiky bych zmínila gramatické kategorie, které se až na malé výjimky shodují, a dále pak na systém skloňování a časování.⁴⁸

⁴⁷ VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku*. 2. vyd. Praha : SPN, 1981. s. 12-14.

⁴⁸ Tamtéž s. 25-26.

5.2 Negativní transfer (interference)

Jazykovou interferencí rozumíme narušení normy při užívání cizího jazyka, a to buď vlivem jevů mateřského jazyka nebo vlivem jiných jevů daného cizího jazyka. Interferenci můžeme nazvat negativním transferem, protože tu jde o neuvědomělé přenášení jevů z jazyka do jazyka nebo uvnitř cizího jazyka samého.⁴⁹ To se většinou stává *"при активном изучении иностранного языка или когда человек попадает в чужую языковую среду и вынужден учить чужой язык."*

Při osvojování cizího jazyka hraje důležitou roli srovnávací analýza, která analyzuje fonetické zvláštnosti rodného a osvojovaného jazyka. Nejdříve se ale zaměříme na dva aspekty, a to na podobné a rozdílné fonetické jevy.⁵⁰

5.2.1 Podobné a rozdílné fonetické jevy ruského a českého jazyka

Ke společným zvláštnostem českého a ruského jazyka patří značné převládání souhlásek nad samohláskami. Avšak používání souhlásek při tvorbě slov je různé. Obvykle se v českém jazyce v jednom slově objevují 3-4 souhlásky vedle sebe. Také existují slova bez jediné samohlásky. V ruských slovech, kde se v jednom slově potkávají tři, výjimečně čtyři samohlásky, vypadává jedna z hlásek a mluvíme o dieréze.

Ve zvukovém systému českého jazyka rozlišujeme samohlásky dlouhé a krátké. Délka samohlásek je v češtině velmi důležitá, často určuje význam slova. Ruština dlouhé samohlásky nemá.⁵¹

Ruský přízvuk je výrazně silnější než český, není stálý, ale je volný a pohyblivý. Je činitelem významotvorným. V českém jazyce je přízvuk vždy na první slabice nebo na slabičné předložce.

Je podstatný rozdíl mezi samohláskami přízvučnými a nepřízvučnými. Nepřízvučné jsou silně redukovány.

⁴⁹ VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku*. 2. vyd. Praha : SPN, 1981. s. 28.

⁵⁰ КАЛИТА, Инна. *Фонетика русского языка*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. c. 41.

⁵¹ Tamtéž s. 42.

V souhláskovém systému se kromě rozdílu mezi souhláskami znělými a neznělými uplatňuje mnohem výrazněji rozdíl mezi souhláskami měkkými a tvrdými. V ruštině korelace měkkosti převládá nad korelací znělosti, v češtině je tomu naopak.

Pro označení měkkosti souhlásky má ruština speciální znak, tzv. měkký znak. Měkkost souhlásky je jím však označována pouze na konci slov nebo před samohláskovým znakem. Nejčastěji však je měkkost souhlásky označována následujícím samohláskovým písmenem, tj. и, е, я, ё, ю. Tento samohláskový znak označuje tedy samohlásku následující po souhlásce a současně měkkost předcházející souhlásky. Podobný případ máme i v češtině, a to tam, kde píšeme |i| a |ě| po písmenech t, d, n. Samohlásková písmena tu označují samohlásky |i| a |e| a současně měkkost předcházející souhlásky t', d', ň.⁵²

5.2.2 Česko-ruská jazyková interference

Lze rozlišovat různé typy interferencí - interferenci zvukovou, grafickou, pravopisnou, lexikální, morfologickou a syntaktickou. My se však zaměříme pouze na jednu z nich, a to na interferenci v oblasti zvukové stránky jazyka. Zvuková stránka zahrnuje tři složky: výslovnost, přízvuk a intonaci. I přesto, že jsou všechny tři stránky stejně důležité, bude nás nadále zajímat pouze zvuková stránka z hlediska výslovnosti.

Při osvojování ruské výslovnosti českými žáky převažuje spíše záporný vliv mateřštiny. Silná artikulační interference je obecně příčinou obtížnosti ruské výslovnosti pro rodilého Čecha. To je dáno zejména odlišným inventářem ruských hlásek a existencí mnoha slov v ruštině, která jsou formálně velmi podobná českým, ale vyslovují se zcela odlišně.⁵³ Podívejme se na obtížné jevy a typické chyby v ruské výslovnosti obecně.

- Výslovnost tvrdých hlásek místo hlásek měkkých. Ruský jazyk má 15 párů souhlásek měkkých a tvrdých: |б| - |б'|, |в| - |в'|, |г| - |г'|, |д| - |д'|, |з| - |з'|, |к| - |к'|, |л| - |л'|, |м| - |м'|, |н| - |н'|, |п| - |п'|, |р| - |р'|, |с| - |с'|, |т| - |т'|, |ф| - |ф'|, |х| - |х'|. Čeština má páry pouze 3: |д| - |д'|, |т| - |т'|, |н| - |н'|.

⁵² ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. s. 5-6.

⁵³ VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 2. vyd. Praha : SPN, 1981. s. 67.

- Nepřítomnost měkkého znaku při výslovnosti. Čeština nemá obdobu měkkého [ɤ] a tvrdého [ɤ̌] znaku.
- Hlávky [ж], [ш], [ц] jsou v ruštině vždycky tvrdé, nezávisle na tom, které písmeno se po nich píše.
- Záměna [ɤ], [ɤ̌] při výslovnosti. Je to spojeno s tím, že v českém jazyce [i], [y], [í], [ý] se liší pouze v psané podobě, ale v ústní řeči se tyto samohlásky vyslovují stejně. V ruském jazyce jsou [ɤ], [ɤ̌] různé zvuky a odvíjí se od nich význam slov. Písmeno [ɤ̌] se píše po měkkých souhláskách, na začátku slova i po měkkém znaku. Písmeno [ɤ] se píše po tvrdých souhláskách.
- Výslovnost [j] uprostřed slova po měkkých souhláskách.
- Výslovnost tvrdého [ɕ]. Ruský jazyk nemá tvrdé [ɕ], ale pouze měkké [ɕ̌].⁵⁴

5.3 Nejčastější výslovnostní chyby

Z teoretické části vyplývá, že při osvojování ruského jazyka, pokud budeme mluvit o výslovnosti, se setkáváme s celou řadou obtíží. Výslovnost samohlásek a souhlásek má svá určitá pravidla, kterých se musíme držet, jestliže chceme ruský jazyk správně ovládat. Při osvojování správné ruské výslovnosti českými studenty výrazně pocítujeme negativní vliv mateřského jazyka. V důsledku toho se studenti při výslovnosti dopouštějí chyb, kterých si nejsou vědomi, a těžko chyby odstraňují. Podle docenta Veselého lze, se zřetelem k interferenčním vlivům ze strany mateřštiny, stanovit snadné, středně obtížné a obtížné jevy ruské výslovnosti. Tohoto dělení se budeme držet jako výchozího dělení v naší praktické části bakalářské práce.

Za snadnou považujeme:

- výslovnost neredukovaných samohlásek а, о, у, и, э
- výslovnost я, е, ё, ю, и na počátku slova a po samohláskách
- výslovnost tvrdých souhlásek s výjimkou ж, ш, ц, л
- výslovnost měkkých souhlásek д', т', н', й, případně ч

Mezi středně obtížné jevy se řadí:

- výslovnost redukovaných vokálů

⁵⁴ КАЛИТА, Инна. *Фонетика русского языка*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. s. 44-45.

- výslovnost samohlásky |ы|
- výslovnost tvrdých souhlásek ж, ш, ц, л
- výslovnost měkkých souhlásek з', с', г', к', х', л'
- výslovnost měkkých retnic a |p'| před redukovanou samohláskou
- spojitou výslovnost předložek s následujícím slovem, jež začíná samohláskou
- výslovnost -ться, -тся.

Jako velmi obtížný jev je definována

- výslovnost měkkých retnic a |p'| v přízvučné slabice, kde čeští žáci běžně vyslovují |j|. ⁵⁵

Uvedený výčet ovšem neobsahuje všechny výslovnostní jevy, ale především jevy základní. My se budeme dělení docenta Veselého v naší praktické části držet, ovšem do analýzy zahrneme i jiné, podle našeho názoru typické obtížné výslovnostní jevy. Půjde o výslovnost znělých a neznělých souhlásek, zdvojených souhlásek a samohlásek a o výslovnost slov *что* a *считал*.

.

⁵⁵ VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 2. vyd. Praha : SPN, 1981. s. 68—69.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Charakteristika vybraných skupin studentů

V praktické části bakalářské práce budeme analyzovat zvukový materiál, který jsme pořídili se studenty druhého ročníku oboru Lektorství ruského jazyka na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity.

Materiál byl pořízen 11. 03. 2014 na hodině Jazykového semináře PhDr. Iriny Hobzové, a to z toho důvodu, že jde o hodinu, která trvá 90 minut. Studenti tak měli spoustu času, aby se seznámili s textem, a my jsme mohli v klidu nahrávku pořídit. Tato nahrávka je také nedílnou součástí naší práce, a proto ji přikládáme jako přílohu na CD, stejně tak jako text.

Nahrávání se zúčastnilo 12 studentů, z toho 11 dívek a 1 chlapec. V této skupině můžeme najít různě jazykově pokročilé studenty. 6 studentek se setkala s ruským jazykem poprvé až v rámci vysokoškolského studia, jsou tedy na začátečnické úrovni. Zbýlých 6 studentů se ruskému jazyku věnovalo již před příchodem na univerzitu, nejčastěji tomu tak bylo na středních školách nebo v rámci jazykových kurzů. Z toho 2 studenti složili maturitní zkoušku z ruského jazyka. V této skupině není žádný rodilý mluvčí.

7 Analýza zvukového materiálu

K analýze zvukového materiálu jsme zvolili úryvek z knihy Antona Pavloviče Čechova *Дама с собачкой*. Hlavním důvodem tohoto výběru byla fonetická rozmanitost textu. Ve vybraném úryvku se vyskytuje značné množství jevů vhodných pro náš rozbor.

Studenti byli s termínem našeho nahrávání předem seznámeni, a to především z toho důvodu, aby s nahráváním počítali a předešli tak nervozitě, která by mohla nastat. Vybraný text jim byl k nastudování předložen před samotným nahráváním. Studenti měli dostatek času si text několikrát přečíst a s textem se tak seznámit.

Text jsme rozdělili na dvě přibližně stejně dlouhé části. První část četlo prvních šest studentů a druhou část četlo zbylých šest studentů. Každá část byla tedy reprodukována celkem šestkrát.

Pro lepší přehlednost jsme slova z textu rozčlenili do několika tabulek, přičemž každá tabulka je zaměřena na určitý problematický výslovnostní jev. Ke každému problematickému jevu jsme vybrali vhodná slova z textu, ta jsme umístili do tabulek, v nichž jsme uvedli, zda dané slovo student přečetl správně nebo špatně. Procentuálně jsme zhodnotili chybnou výslovnost určitého jevu. Zjištěné výsledky jsme zachytili i pomocí grafu (problematických jevů výslovnosti).

Každá tabulka se stává ze čtyř hlavních částí, a to ze čteného slova, jeho transkripce, způsobu přečteného slova a počtu chyb ve výslovnosti.

V první části se nachází slova z textu. U slov je **tučným písmem** vyznačen přízvuk. V části věnované transkripci nalezneme slova ve fonetickém přepise a zároveň je **modrým písmem** označen konkrétní analyzovaný zvuk. V předposlední části, následujících šesti sloupcích, je uvedeno, zda student přečetl daný zvuk správně či chybně. Správnou výslovnost jsme zaznamenali zeleným symbolem ✓. Pokud student přečetl analyzovaný zvuk špatně, přepsali jsme reprodukovanou výslovnost do transkripce a zvýraznili **červenou barvou**.

Analýza byla prováděna opakovaným poslechem reprodukováného textu, srovnáváním a hodnocením na základě teoretické části. V některých nejasných případech nám pro posouzení správné výslovnosti pomohla nahrávka namluvená ruským roditelým mluvčím.

7.1 Snadné výslovnostní jevy

7.1.1 Výslovnost přízvuchných samohlásek a, o, y, и, э

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
на набережной	нлн а б'ър'ьжнѣѣ	ъ	✓	✓	✓	✓	✓	1
новое	н о вѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
лицо	л'и ц о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
дама	д а мл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с собачкой	с'лб а ч'кѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Гуров	Г у рѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
проживавший	прѣжыв а фшыѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
уже	уж э	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недели	н'ид' э л'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в павильоне	фпѣв'ил' о н'ѣ	✓	jo	✓	jo	✓	jo	3
тоже	т о жѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
стал	ст а л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
интересоваться	инт'ър'ьс а вѣѣц'л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
новыми	н о вым'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
лицами	л'и ц ѣм'и	'и	'и	'и	'и	'и	'и	6
сидя	с' и д'л	✓	✓	✓	ы	✓	✓	1
у Верне	уВ'ир нэ	✓	✓	'ь	✓	✓	✓	1
по набережной	плн а б'ър'ьжнѣѣ	ъ	✓	✓	✓	✓	✓	1
прошла	прлшл а	✓	✓	л	✓	✓	✓	1
молодая	мѣлад а ѣл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
дама	д а мл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
невысокого	н'ѣвыс о кѣѣгѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
роста	р о стл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
блондинка	блнд' и нкл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
за нею	зн' э ѣу	'и	✓	✓	✓	✓	✓	1
бежал	б'иж а л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
потом	плт о м	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
встречал	фстр'ич' а л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
городском	гѣрлцк о м	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
саду	слд у	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
несколько	н' э скѣл'ку	✓	✓	'и	✓	✓	✓	1
день	д' э н'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
она	лн а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
знал	зн а л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
называли	нѣзыв а л'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
просто	пр о стѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0

здесь	зд'эс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
мужа	мужа	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
знакомых	знакомых	✓	✓	✓	Λ	✓	✓	1
соображал	слблжал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не лишнее	н'ил'ишн'ьцъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
познакомиться	пъзнаком'иц:Λ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
женили	жын'ил'и	✓	✓	✓	'и	'и	✓	2
рано	ранъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
когда	кагда	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
студентом	студ'энтъм	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
второго	фтаровъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
курса	курса	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
жена	жына	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
казалась	казальс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в полтора	фпълтара	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
старше	старшъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
его	џиво	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
женщина	жэньш':ина	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
прямая	пр'имацл	Ъ	Ъ	Ъ	Ъ	Ъ	Ъ	6
высокая	высокъцл	Λ	Λ	✓	✓	✓	✓	2
важная	важнъцл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
солидная	слл'иднъцл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
называла	нъзывала	✓	✓	✓	Ъ	✓	✓	1
втайне	фтацн'ъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
считал	ш':итал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
узкой	узкац	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бывать	быват'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
дома	дома	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								28

Jak je patrné z tabulky, výslovnost přízvučných samohlásek а, о, у, и, э nečinila studentům velké problémy. Zaznamenali jsme pouze 28 chyb z 384 slov, tedy v přepočtu na procenta chybovost byla jen 7%. Ve 4 případech studenti vyslovili slovo se správným položením přízvuku, ovšem výslovnost samohlásky byla chybná. 3 studenti chybovali ve slově *навильон*, kde na místo samohlásky [o] vyslovili [jo], a jedna studentka udělala chybu ve slově *судя*, kdy místo měkkého [и] vyslovila [ы]. Naopak zbylých 24 zaznamenaných chyb bylo způsobeno špatným umístěním přízvuku. Obecně můžeme tedy říci, že výslovnost přízvučných samohlásek (pokud je přízvuk vysloven na správné slabice) je u všech prakticky bezchybná.

7.1.2 Výslovnost přízvučných я, е, ё, ю, и на počátku slova, po samohláskách nebo po tvrdém a měkkém znaku

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
в Ялте	в ^я лт'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
если	ѐсл'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
боялся	б ^я лс ^я	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								0

Následující tabulka dokládá, že výslovnost přízvučných я, е, ё, ю на počátku slova, po samohláskách nebo po tvrdém a měkkém znaku nečinila studentům žádné problémy. K analýze jsme v textu měli pouze 3 slova této výslovnosti, tento jev jsme tedy slyšeli celkem 18 krát a studenti se nedopustili jediné chyby.

7.1.3 Výslovnost tvrdých souhlásek s výjimkou ж, ш, ц, л

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
говорили	г ^в ар'ил'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
что	ш ^т о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
на набережной	н ^л наб'ьр'ьжн'ьц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
появилось	п ^ъ ѝв'ил'ьс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
новое	н ^о в'ьѝ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Дмитрий	д ^м 'итр'иц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Дмитриевич	д ^м 'итр'иц'ьв'ич'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Гуров	г ^у р'ѝф	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
проживавший	пр'ѝжывафшыц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
две	дв'ѝ	д'	д'	д'	✓	✓	✓	3
привыкший	пр'ивыкшыц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
тут	т ^у т	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
тоже	т ^о ж'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
стал	с ^т ал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
интересоваться	инт'ьр'ьс ^л вац'л	н'	н'	н'	н'	✓	н'	5
новыми	н ^о вым'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в павильоне	фп'ѝв'ил'он'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
у Верне	ув'ир ^н ѝ	✓	✓	н'	✓	✓	✓	1
по набережной	п ^л наб'ьр'ьжн'ьц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
прошла	пр ^л шла	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
молодая	м ^л ьл ^д ацл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
дама	д ^а мл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0

высокого	высокъгъ	✓	✓	✓	в'	в'	✓	2
роста	ростл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
блондинка	бланд'инкл	н'	н'	н'	н'	н'	✓	5
потом	платом	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
встречал	фстр'ич'ал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в городском	вгърацком	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
саду	сладу	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
на сквере	наскв'эр'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
по несколько	пан'эскъл'ку	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
раз	рас	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
гуляла	гул'ала	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
одна	лдна	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в том же	фтомжъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с белым	зб'элым	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
никто	н'икто	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
знал	знал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
называли	нъзывал'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
просто так	простъ так	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
если	јэсл'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
здесь	зд'эс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
без мужа	б'исмужл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
знакомых	знакомых	✓	✓	✓	м'	✓	✓	1
соображал	сллабразал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
было бы	быль бы	б'	б'	б'	б'	б'	б'	6
познакомиться	пъзнаком'иц:л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
рано	ранъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
когда	кагда	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
был	был	✓	✓	✓	б'	б'	б'	3
студентом	студ'знтъм	✓	✓	✓	т'	✓	✓	1
второго	фтаровъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
курса	курсл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
жена	жына	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
казалась	казалъс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в полтора	фпълтара	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
раза	разл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
старше	старшъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
это	этъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
была	была	✓	✓	✓	б'	б'	✓	2
женщина	жзнш'инл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
высокая	высокъцл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с тёмными	ст'омным'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бровями	брав'ам'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0

прямая	пр'имаџа	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
важная	важнџа	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
солидная	сал'иднџа	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
сама	сала	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
называла	нџывала	✓	✓	✓	з'	✓	✓	1
мыслящая	мысл'ыш'џа	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
втайне	фтаџнџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
считал	ш'итал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недалёкой	нџдал'окџ	д'	✓	✓	✓	✓	✓	1
узкой	уџкџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
неизящной	нџџиз'аш'нџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
боялся	блџалс	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бывать	быват'	✓	б'	б'	б'	б'	✓	4
дома	дом	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								35

Z počtu údajů uvedených v tabulkách můžeme vypořizovat, že studenti při výslovnosti tvrdých souhlásek (s výjimkou ж, ш, ц, л) chybovali velmi málo. Chyb se dopustili pouze ve 3 % případů, neměli tedy s výslovností téměř žádné problémy. Nejvíce studenti chybovali ve slovech, kde po tvrdé souhlásce následovala tvrdá samohláska [ы]. Studenti, místo aby souhlásku přečetli tvrdě, téměř vždy vyslovili souhlásku měkkou. Ve většině případů se tato chyba vyskytovala u souhlásky [б], šlo o slova *было бы, был, была, бывать*. Tuto chybu jsme v jednom případě zaznamenali i ve slově *знакомых*, kdy bylo místo tvrdého [м] vysloveno měkké [м']. Z tabulky můžeme vyčíst, že studenti měli také problém s výslovností tvrdého [н] ve slovech *интересоваться* a *блондинка*. Pět z šesti studentů vyslovilo měkké [н']. Na ostatní chyby ve výslovnosti tvrdých souhlásek, jichž se studenti dopustili, není třeba poukazovat. Z takového množství tvrdých souhlásek, které se v textu objevují, jde spíše o chyby zanedbatelné.

7.1.4 Výslovnost měkkých souhlásek д', т', н', й, ч, щ

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
на набережной	налаб'бр'бжнџ	✓	✓	ј	ј	✓	✓	2
с собачкой	с:лабач'кџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Дмитрий	Дм'итр'иџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Дмитриевич	Дм'итр'иивь'ич'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0

проживавший	пръжывафшыц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в Ялте	вјалт'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недели	н'ид'эл'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
привыкший	пр'ивыкшыц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
интересоваться	инт'ър'ьсвац:л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
сидя	с'ид'л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в павильоне	фпъв'ил'он'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
вишел	в'ид'ьл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не высокого	н'ьвысокъвъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
блондинка	бланд'инкл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в берете	вб'ир'эт'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
за нею	зан'эцу	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
белый	б'элыц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
встречал	фстр'ич'ал	✓	✓	ч	ч	✓	✓	2
несколько	н'эскъл'ку	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
день	д'эн'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
берете	б'ир'эт'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
никто	н'икто	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не знал	н'изнал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
собачкой	слбач'къц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
здесь	зд'эс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не лишнее	н'ил'ишн'ьцъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с ней	сн'эц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
женили	жын'ил'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
ещё	циш':о	✓	✓	✓	✓	ш	✓	1
студентом	студ'энтъм	✓	✓	✓	д	✓	✓	1
теперь	т'ип'эр'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
женщина	жэнш':ина	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с тёмными	ст'омным'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
мыслящая	мысл'ьш':ьцл	ш	✓	✓	✓	✓	✓	1
втайне	фтац'н'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недалёкой	н'ьдал'окъц	✓	✓	✓	✓	✓	ј	1
узкой	узкъц	ј	ј	✓	✓	✓	ј	3
неизящной	н'ьциз'аш':нъц	✓	✓	✓	✓	ј	ј	2
не любил	н'ьл'уб'ил	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бывать	быват'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								13

Ani další výslovnostní jev, tedy výslovnost měkkých souhlásek д', т', н', й, ч, nepřinášel studentům žádné větší problémy. Pouze ve 13 případech studenti nevyslovili

souhlásku měkce, ale tvrdě. Z celkového počtu 288 případů je tato chybovost zanedbatelná, činí pouze 5 %.

My jsme se při analýze zaměřili na souhlásku [ɥ], která je v ruském jazyce vždy měkká. Většinou tato hláska činí Čechům při osvojování ruského jazyka potíže a vyslovují ji tvrdě. Chtěli jsme proto vyzorovat, zdali jde o souhlásku, při které se čeští studenti dopouštějí při výslovnosti chyb, a nejde-li tak o chybu pro nás typickou. V našem textu se tato souhláska objevuje pouze ve slovech *с собакой* a *встречал*. Jelikož slovo *с собакой* se v textu nachází dvakrát, můžeme na tento jev narazit 18 krát. Studenti se z 18-ti možných případů dopustili chyby pouze dvakrát. Můžeme tedy říci, že souhláska [ɥ] nám činí problémy, ovšem nejsou tak značné, jak jsme očekávali.

My jsme do této skupiny navíc zařadili souhlásku [ɰ], která je stejně jako hláska [ɥ] vždy měkká. S výslovností hlásky [ɰ] mívají studenti většinou problémy. Problém špatné výslovnosti nespočívá ani tak v přidání tvrdosti měkkému zvuku, ale ve vyslovení této hlásky jako spojení dvou hlásek šč. My jsme však v naší analýze nenarazili na žádnou špatně vyslovenou souhlásku [ɰ]. Myslíme si, že studenti druhého ročníku se takové chyby tak často nedopouštějí, protože učitelé je v prvním ročníku studia na tuto chybu neustále upozorňovali. Proto si hlásku [ɰ] studenti dobře osvojili a výrazné problémy jim již nyní nečiní.

7.2 Středně obtížné výslovnostní jevy

7.2.1 Výslovnost redukováných samohlásek

Redukované samohlásky jsme rozdělili do dvou tabulek podle stupně redukce. V první tabulce se zaměřujeme na výslovnost samohlásky v prvním stupni redukce a ve druhé tabulce na výslovnost samohlásek v druhém stupni redukce.

Při výslovnosti samohlásek chyby vznikaly převážně nedostatečnou redukcí, v některých případech špatným postavením přízvuku. Samohlásky pak byly redukovány jinak, než by měly být, a výsledné slovo znělo zcela odlišně.

Samohlásky, které podléhají prvnímu stupni redukce, jsme analyzovali celkem 552. Studenti se při výslovnosti dopustili chyb v 90 případech, ve zbylých případech

была výslovnost správná. Velice podobná statistika byla i u samohlásek podléhajících druhému stupni redukce. Z celkového počtu 510 jevů studenti chybovali v 74 případech.

Pokud budeme mluvit v procentech, rozdíl v chybovosti mezi prvním a druhým stupněm redukce samohlásek byl minimální. V prvním stupni studenti chybovali v 15% případů a ve druhém stupni v 16% případů. Můžeme tak vypožorovat, že oba stupně redukce činí studentům stejný problém.

1. stupeň redukce								
čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
говори́ли	гъва ^р и́л'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
на набере́жной	на ^н а ^б ъ ^р ъ ^ж нъ ^ц	ъ	✓	✓	✓	✓	✓	1
появи́лось	пъ ^ц и ^в 'и ^л ъс'	ja	ja	ja	ja	ja	ja	6
лицо́	л'и ^ц о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
дама́	да ^м а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с соба́чкой	с:а ^б ач'къ ^ц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
прожи́вавший	пръ ^ж ы ^в а ^ф шы ^ц	✓	и	✓	✓	✓	✓	1
уже́	у ^ж э	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
неде́ли	н'и ^д 'э ^л 'и	✓	✓	'э	✓	'э	'э	3
привы́кший	пр'и ^в ы ^к шы ^ц	✓	✓	✓	✓	✓	а	1
интересова́ться	инт'ър'ъс ^а ва ^ц :а	о	о	о	✓	✓	о	4
си́дя	с'и ^д 'а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в пави́льоне	фпъ ^в 'и ^л 'о ^н 'ъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
у Верне́	ув'и ^р нэ	э	э	э	✓	✓	✓	3
по набере́жной	п ^н а ^б ъ ^р ъ ^ж нъ ^ц	а	о	о	✓	✓	✓	3
прошла́	пр ^а шла	✓	✓	о	✓	✓	✓	1
молода́я	мъ ^л а ^д а ^ц а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
дама́	да ^м а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не высо́кого	н'ъ ^в ы ^с о ^к ъ ^г	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
роста́	ро ^с т ^а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
блони́нка	бл ^н д'и ^н к ^а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в бере́те	вб'и ^р 'э ^т 'ъ	✓	✓	бэ	✓	ы	✓	2
за нею́	з ^а н'э ^ц у	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бежа́л	б'и ^ж ал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
потом́	п ^а т ^о м	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
встреча́л	фстр'и ^ч 'ал	✓	✓	э	✓	✓	✓	1
её́	ц ^и й ^о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в городско́м	вгъ ^р а ^ц к ^о м	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
саду́	с ^а д ^у	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
на сквере́	на ^с кв'э ^р 'ъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0

по несколько	п ^л н'эскъл'ку	✓	✓	о	✓	✓	✓	1
она	л ^н а	✓	✓	о	✓	✓	✓	1
гуляла	гул'ал ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
одна	л ^д на	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
берете	б'ир'эт'ь	✓	✓	ь	✓	✓	✓	1
никто	н'икто	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не знал	н'изнал	✓	'э	'э	'э	'э	'э	5
она	л ^н а	✓	✓	о	✓	✓	✓	1
называли	нъзывал'и	✓	✓	и	✓	✓	✓	1
её	џи ^ј о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
дама	дам ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с собачкой	с:л ^б ач'кџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
она	л ^н а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
без мужа	б'исмуж ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
без знакомых	б'ъз:н ^л комых	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
соображал	с ^л лбр ^л жал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не лишнее	н'ил'ишн'џџ	'э	'э	'э	'э	'э	'э	6
познакомиться	пъзн ^л ком'иц:л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
его	џиво	✓	✓	јэ	✓	✓	✓	1
женили	жын'ил'и	✓	'и	'и	э	э	'и	5
ещё	џиш':о	✓	и	✓	и	✓	✓	2
когда	кл ^г да	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
ещё	џиш':о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
студентом	студ'энтъм	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
второго	фт ^л ровъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
курса	курс ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
теперь	т'ип'эр'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
жена	жы ^н а	✓	✓	э	'э	э	✓	3
казалась	кл ^з алъс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
в полтора	фпълт ^л ра	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
раза	раз ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
его	џиво	✓	јэ	✓	✓	✓	✓	1
женщина	жэнш':ин ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бровями	бр ^л в'ам'и	✓	'и	✓	а	✓	✓	2
прямая	пр'имаџ ^л	'а	'а	'а	'а	'а	'а	6
важная	важнџ ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
солидная	сл ^л 'иднџ ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
она	он ^л	✓	о	✓	✓	✓	✓	1
сама	сл ^м а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
себя	с'иб'а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
называла	нъзывал ^л	✓	✓	✓	'и	✓	✓	1
мыслящая	мысл'ыш':џ ^л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0

считал	ш':и ^т ал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
её	џи ^ј о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недалёкой	н'ѐд ^л а ^л 'о ^к џ	'л	✓	'л	✓	✓	✓	2
неизящной	н'ѐџи ^з 'а ^ш ':нџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
боялся	б ^л џа ^л с ^л	✓	о	✓	о	✓	✓	2
её	џи ^ј о	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не любил	н'ѐл'у ^б 'и ^л	✓	у	✓	ю	ю	✓	3
дома	до ^м л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								90

V prvním stupni redukce byla pro studenty nejproblematictější správná výslovnost částice не. Téměř ve všech případech studenti částici не brali jako samostatné slovo a vyslovovali ji tedy jako přízvuchnou [ʲɐ]. Studenti nejvíce chybovali ve slovech появилось, жена, недели, по набережной, интересоваться. I přesto, že přízvuk postavili na správnou slabiku, vyslovovali nepřízvuchné samohlásky jako přízvuchné, jejich redukce byla nedostatečná.

2. stupeň redukce								
čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
говорили	г'ѡвар'ил'и	л	л	л	л	л	л	6
на набережной	нлн ^а б'ѡр'ѡжнџ	о	✓	о	✓	✓	о	3
появилось	пџѡвив'ил'ѡс'	л	л	о	л	л	л	6
новое	новџѡџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с собачкой	с:лбач'кџџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Дмитрий	Дм'итр'иџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Дмитриевич	Дм'итр'и ^и ѡв'ич'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Гуров	Гурѡф	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
проживавший	прѡжывафшџџ	✓	л	о	✓	✓	✓	2
в Ялте	вџалт'ѡ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недели	н'ид'эл'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
привыкший	пр'ивыкшџџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
тоже	тожѡџ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
интересоваться	инт'ѡр'ѡс ^л вац:л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
новыми	новѡм'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
лицами	л'ицѡм'и	а	а	а	а	а	а	6
в павильоне	фпѡв'ил'он'ѡ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
видел	в'ид'ѡл	✓	✓	'э	✓	✓	✓	1
по набережной	плн ^а б'ѡр'ѡжнџџ	о	✓	✓	о	✓	✓	2

молодая	мѢладаѧ	✓	✓	✓	Λ	✓	Λ	2
не высокого	н'ѢвысокѢгѢ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
в берете	вб'ир'ѣт'Ѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	6
за нею	злн'ѣѹ	ју	✓	✓	ју	✓	jo	3
в городском	вгѢрацком	✓	✓	✓	✓	Λ	✓	1
на сквере	наскв'ѣр'Ѣ	✓	Ѣ	Ѣ	✓	✓	✓	2
по несколько	пан'ѣскѢл'ку	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в том же	фтомжѢ	✓	✓	✓	✓	Э	✓	1
берете	б'ир'ѣт'Ѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
с белым	зб'ѣлым	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
шпицем	шп'ицѢм	Э	✓	Э	✓	✓	✓	2
называли	нѢзывал'и	✓	✓	✓	✓	✓	Λ	1
просто	простѢ	✓	✓	✓	✓	✓	о	1
с собачкой	с:лбач'кѣѹ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
если	јѣсл'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
без знакомых	б'Ѣз:накомѢх	✓	✓	✓	и	✓	✓	1
Гуров	ГурѢф	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
было бы	былѢ бы	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
не лишнее	н'ил'ишн'ѢѹѢ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
познакомиться	пѢзнаком'иц:л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
женили	жын'ил'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
рано	ранѢ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
студентом	студ'ѣнтѢм	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
второго	фтаровѢ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
казалась	клзалѢс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в полтора	фпѢлтра	о	✓	✓	✓	Λ	✓	2
старше	старшѢ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
это	ѣтѢ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
женщина	жѣнш':ина	'и	✓	✓	✓	✓	✓	1
высокая	высокѢѹл	а	а	✓	✓	✓	✓	2
с тѣмными	ст'омным'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бровями	брлв'ам'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
важная	важнѢѹл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
солидная	слл'иднѢѹл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
называла	нѢзывала	✓	✓	Λ	Λ	Λ	✓	3
мыслящая	мысл'Ѣш':Ѣѹл	'а	'а	'а	'а	'а	'а	6
втайне	фтаѹн'Ѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недалёкой	н'Ѣдл'окѣѹ	✓	'и	✓	✓	✓	'и	2
узкой	узкѣѹ	о	✓	о	✓	✓	о	3
неизящной	н'Ѣѹиз'аш':нѢѹ	✓	✓	о	Э	о	✓	3
не любил	н'Ѣл'уб'ил	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								74

Ve druhém stupni redukce měli studenti problém s výslovností samohlásky |o|. Z tabulky vyplývá, že studenti na redukce zapomínají a nedbají na ně. Studenti na místo redukovaného |ъ| velmi často vyslovovali přízvukné |o|, a to zvláště ve slovech s koncovkou –ой (*набережной, узкой, неизящной*). Také často chybovali i ve slovech *говорили, появилось, проживавший, молодая*. Opět nedbali na řádnou redukci a slova vyslovovali s redukcí prvního stupně |Λ|.

7.2.2 Výslovnost samohlásky ы

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
привыкший	пр'ивЫкшыц	и	и	и	и	и	и	6
новыми	новЫм'и	✓	✓	и	✓	✓	✓	1
высокого	высокЪгъ	✓	✓	✓	и	и	✓	2
белый	б'элЫц	и	и	✓	✓	и	и	4
с белым	зб'элЫм	и	и	✓	✓	и	и	4
называли	нъзЫвал'и	✓	и	✓	✓	✓	✓	1
знакомых	знакомЫх	и	✓	и	и	✓	и	4
было бы	былЪ бы	и	и	и	и	и	и	6
был	был	✓	✓	✓	и	и	и	3
была	была	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
высокая	высокЪцл	✓	✓	✓	и	и	и	3
с тёмными	ст'омным'и	и	и	✓	✓	✓	✓	2
называла	нъзЫвала	✓	✓	✓	и	✓	и	2
мыслящая	мысл'ьш'ъцл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
бывать	быват'	✓	и	✓	и	и	и	4
celkový počet chyb								42

Uvedená tabulka dokládá, že s výslovností samohlásky |ы| měli studenti značné problémy. Studenti chybovali téměř ve všech slovech, ať bylo |ы| v jakékoli pozici. Místo tvrdé výslovnosti samohlásky |ы| vyslovovali samohlásku měkkou |и|. Studenti obzvláště chybovali ve slově *был* a jeho variantách. Chybnou výslovnost jsme zaznamenali v 44 % případů. S ohledem na velkou chybovost bychom výslovnost samohlásky |ы| zařadili do skupiny velmi obtížných jevů výslovnosti.

Důvodem tak velké chybovosti je podle nás fakt, že v českém jazyce se samohlásky |i|, |y| vyslovují stejně, kdežto v ruském jazyce samohlásky |и|, |ы| představují dva různé zvuky.

7.2.3 Výslovnost hlásek ж, ш, ц, л

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
набережной	наб'ър'ъжнѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	ж'	1
лицо	л'ицо	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
появилось	пѣѣив'илѣс'	✓	л'	л'	✓	✓	✓	2
проживавший	прѣживафшѣѣ	ш'	ш'	ш'	ш'	ш'	ш'	6
в Ялте	вјалтѣ	л'	л'	л'	✓	л'	л'	5
уже	ужѣ	✓	✓	✓	✓	✓	ж'	1
привыкший	пр'ивыкшѣѣ	ш'	ш'	ш'	ш'	✓	ш'	5
тоже	тожѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
стал	стал	✓	✓	✓	л'	✓	✓	1
лицами	л'ицѣм'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
видел	в'идѣл	л'	✓	л'	л'	л'	✓	4
набережной	наб'ър'ъжнѣѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
прошла	пршла	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
молодая	мѣладаѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
блондинка	бланд'инкл	✓	л'	✓	✓	✓	✓	1
бежал	б'ижал	✓	✓	л'	✓	✓	ж'	2
белый	б'ѣлѣѣ	л'	л'	л'	✓	л'	л'	5
шпиц	шп'иц	ш'	✓	✓	✓	✓	✓	1
встречал	фстр'ич'ал	л'	л'	✓	л'	л'	✓	4
гуляла	гул'алл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в том же	фтомжѣ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
белым	б'ѣлым	л'	л'	✓	✓	л'	л'	4
шпицем	шп'ицѣм	ш'	✓	✓	ц'	✓	ш'	3
знал	знал	л'	✓	✓	✓	✓	✓	1
мужа	мужл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
соображал	сллблржал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
было	былѣ	б'	б'	б'	б'	✓	б'	5
не лишнее	н'ил'ишн'ѣѣ	ш'	ш'	ш'	ш'	ш'	ш'	6
женили	жын'ил'и	ж'	ж'	ж'	ж'	ж'	ж'	6
был	был	✓	✓	✓	б'	б'	б'	3
жена	жына	✓	ж'	✓	✓	✓	✓	1
казалась	клзалѣс'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в полтора	фпѣлтрл	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
старше	старшѣ	✓	ш'	✓	✓	✓	ш'	2

женщина	жзнш'ина	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
была	была	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
важная	важнѣла	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
называла	нѣзывала	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
считал	ш'ита	✓	✓	л'	л'	✓	л'	3
боялся	бѣялся	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
любил	л'убил	✓	л'	л'	л'	✓	л'	4
celkový počet chyb								76

Z tabulky je patrné, že také výslovnost tvrdých souhlásek ж, ш, ц, л je pro české studenty poměrně problematická. Z celkového množství 282 zkoumaných jevů studenti v celých 76 případech vyslovili místo tvrdé souhlásky souhlásku měkkou.

Nejvíce chyb se vyskytovalo ve výslovnosti tvrdého [л]. Jelikož se výslovnost ruské souhlásky [л] značně liší od českého středního [l], vysokou chybovost jsme předpokládali. Největší problémy studentům činila slova: *любил, белый, встречал, видел, в Ялте*. Ve většině případů jsme zaznamenali chybnou výslovnost tvrdého [л] na konci slova. Této chyby se studenti dopouštěli i ve slovech, ve kterých po hlásce [л] následovala tvrdá samohláska. Dokonce ani ta je neupozornila na tvrdou výslovnost souhlásky [л].

Dále jsme velkou chybovost zaregistrovali také u tvrdé souhlásky [ш]. Nejvíce chyb se objevovalo ve slovech *проживавший, привыкший, не лишнее*. V prvních dvou slovech po souhlásce [ш] následuje měkká samohláska [и], která může mít za následek změkčení hlásky [ш].

V případě tvrdé hlásky [ж] se jako nejchybnější ukázalo slovo *женили*, ve kterém chybovali všichni studenti. Domníváme se, že chybnou výslovnost souhlásky [ж] ovlivňovala po ní následující měkká samohláska [е].

Nejmenší potíže studentům činila slova s tvrdou souhláskou [ц].

7.2.4 Výslovnost měkkých souhlásek з', с', г', к', х', л'

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
говорили	гѣвар'или	✓	✓	✓	✓	✓	л	1
появилось	пѣжив'ильс'	✓	✓	✓	✓	с	✓	1
лицо	л'ицо	л	л	✓	л	л	✓	4

недели	н'ид'эл'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
лицами	л'иц'ьм'и	л	✓	✓	л	л	л	4
сидя	с'ид'л	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в павильоне	фп'ъв'ил'он'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
несколько	н'эск'ьл'ку	✓	✓	✓	л	л	✓	2
гуляла	гул'ала	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
все	фс'о	✓	✓	с	✓	✓	с	2
называли	н'ьзывал'и	✓	✓	✓	л	✓	л	2
если	јэсл'и	✓	✓	✓	✓	✓	л	1
здесь	зд'эс'	✓	✓	с	✓	с	✓	2
нелишнее	н'ил'ишн'ьц'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
женили	жын'ил'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
казалась	кзл'альс'	с	с	с	с	с	с	6
солидная	слл'идн'ьц'ь	✓	✓	✓	✓	✓	л	1
себя	с'иб'а	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
мыслящая	мысл'ьш'ьц'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
недалёкой	н'ьдл'ок'ьц'ь	✓	✓	✓	✓	✓	л	1
неизящной	н'ьц'из'аш'ьн'ьц'ь	✓	✓	✓	з	з	✓	2
любил	л'уб'ил	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								29

Ve výslovnosti měkkých souhlásek з', с', г', к', х', л' studenti nechybovali tak často, špatnou výslovnost jsme zaznamenali u 22 % případů. Více jak polovinu chyb studenti udělali ve výslovnosti měkké hlásky [л']. Největší problémy studentům dělala slova *лицо, лицами, называли*, ve kterých po hlásce [л] následuje měkká samohláska [и]. A to vše i přesto, že samohláska [и] studenty nabádá ke změkčení souhlásky [л'].

Měkká hláska [с'] činila studentům problémy ve slovech *казалась, появилось, здесь*. Studenti opomíjeli měkký znak [ь], který po souhlásce následuje a nabádá ke změkčení, a souhlásku vyslovovali tvrdě.

Chybnou výslovnost jsme zaznamenali také ve slově *неизящной*, kde místo měkkého [з'] zaznělo tvrdé [з]. Ostatní měkké souhlásky již nečinily studentům žádné problémy.

7.2.5 Výslovnost měkkých retnic a p' před redukovanou samohláskou

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
набережной	нлнл'б'ьр'ьжн'ьц'ь	б	✓	б	✓	б	✓	3

Дмитрий	Дм'итр'иц	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
Дмитриевич	Дм'итр'иив'ич'	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
привыкший	пр'ивыкшыц	✓	✓	✓	✓	р	р	2
интересоваться	инт'ьр'ьсвац:а	✓	✓	✓	р	✓	✓	1
новыми	новым'и	м	✓	✓	м	м	м	4
лицами	лицам'и	м	✓	✓	м	м	м	4
в павильоне	фпъв'ил'он'ь	в	✓	в	в	✓	✓	3
у Верне	ув'ирнэ	в	в	в	✓	✓	✓	3
набережной	наб'ьр'ьжнъц	✓	✓	✓	р	р	✓	2
в берете	вб'ир'эт'ь	б	✓	б	✓	б	✓	3
бежал	б'ижал	✓	б	б	✓	✓	✓	2
встречал	фстр'ич'ал	✓	✓	р	✓	✓	✓	1
сквере	скв'эр'ь	р	✓	р	✓	р	р	4
берете	б'ир'эт'ь	б	б	б	✓	✓	б	4
без мужа	б'исмужа	✓	✓	б	✓	б	✓	2
без знакомых	б'ьз:накомых	✓	б	б	✓	б	✓	3
познакомиться	пъзнаком'иц:а	м	м	м	м	м	✓	5
с тёмными	ст'омным'и	✓	✓	м	✓	✓	✓	1
бСовями	брлв'ам'и	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								47

Ve výslovnosti měkkých retnic a souhlásky [p'] před redukovanou samohláskou studenti chybovali v 36 % případů. Velká chybovost je podle nás dána tím, že čeština nemá měkké varianty retnic. Jejich výslovnost tak činí studentům potíže.

Nejproblematictější byla pro studenty výslovnost retnice [б']. Studenti nejvíce chybovali ve slovech *набережной*, *берете*, *бежал*, kde zaměňovali měkkou výslovnost za tvrdou. Rovněž měli problémy i s výslovností měkkých souhlásek [м'], [п'], [в'], které opět vyslovili jako souhlásky tvrdé.

7.2.6 Spojitá výslovnost předložek se slovem začínajícím na samohlásku

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
в Ялте	вjaлт'ь	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								0

Z uvedené tabulky lze vyčíst, že studenti se spojitou výslovností neměli žádné problémy. Zdálo by se, že bychom tento jev mohli zařadit mezi snadné výslovnosti

7.2.7 Výslovnost -ться, -тся

Ani tento jev nepůsobil studentům žádné větší problémy, všichni studenti přečetli slova správně. Úspěšnost výslovnosti -ться, -тся tedy byla 100 %. I zde pracujeme s malým vzorkem slov, u tohoto jevu ale na základě analýzy můžeme říci, že studentům druhého ročníku daný jev problémy nečiní. Můžeme tedy navrhnout zařazení tohoto jevu mezi snadné výslovnostní jevy.

7.3.1 Výslovnost měkkých retnic a p' v přízvučné slabice

49

любил	л'у б 'ил	б	✓	б	б	б	б	5
celkový počet chyb								49

S výslovností měkkých retnic a souhlásky [p'] v přízvukné slabice měli studenti podle očekávání značné problémy, chybovali celkem v 45 % případů. Velké chybovosti se studenti dopouštěli ve výslovnosti měkkých souhlásek [p'], [b'], [b']. Studenti ve většině případů místo měkké souhlásky vyslovovali spíše spojení její tvrdé varianty a souhlásky [j]. V ostatních případech chybně vyslovovali souhlásku tvrdou. Tento jev je tedy oprávněně zařazen mezi velmi obtížné výslovnostní jevy.

7.4 Další výslovnostní chyby

7.4.1 Zdvojené souhlásky a samohlásky

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
с собачкой	с:Абач'кѣцѣ	✓	с с	✓	✓	✓	✓	1
без знакомых	б'ѣЗ:НАКОМЫХ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
соображал	сААбрлжал	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
celkový počet chyb								1

V naší analýze bychom chtěli poukázat také na výslovnostní jevy, o kterých se docent Veselý ve svém dělení nezmiňuje, ale podle našeho názoru mohou činit studentům problémy ve výslovnosti. Prvním takovým jevem jsou zdvojené souhlásky a samohlásky. V našem textu se tento jev vyskytuje celkem třikrát. Z tabulky však vyplývá, že studenti ve výslovnosti téměř nechybovali. Chyba se stala pouze v jednom případě, kdy studentka místo dlouhého zvuku [c:] vyslovila hlásku [c] odděleně dvakrát za sebou. Na základě zjištěných výsledků bychom tento jev zařadili do snadných výslovnostních jevů.

7.4.2 Znělé a neznělé souhlásky

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
Гуров	Гурь ф	✓	✓	✓	✓	✓	В	1
в павильоне	ф пѣв'ил'он'ѣ	✓	✓	В	✓	✓	✓	1
встречал	ф стр'ич'ал	✓	В	В	✓	✓	✓	2

раз в день	рлзвд'эн'	с	✓	✓	с	✓	✓	2
в том	фтом	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
все	фс'о	✓	В	В	✓	✓	В	3
с белым	зб'элым	✓	✓	✓	✓	с	✓	1
без мужа	б'измужа	✓	с	✓	✓	✓	✓	1
второго	фтаровъ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
в полтора	фпълтара	В	✓	✓	В	✓	✓	2
втайне	фтацн'ъ	В	✓	✓	✓	✓	В	2
курса	курсл	✓	з	✓	✓	✓	✓	1
celkový počet chyb								16

Výslovnost znělých a neznělých souhlásek musíme vzhledem k 21 % chybně vyslovených hlásek zařadit do skupiny středně obtížných výslovnostních jevů.

Ruština má znělé a neznělé hlásky, které podléhají určitým ortoepickým pravidlům. V našem textu se objevuje hned několik slov se znělými a neznělými souhláskami, kterých se musí studenti při výslovnosti držet. Především jde o slova, ve kterých znělá souhláska stojí před neznělou nebo na konci slova. V takovém případě musí být místo znělé souhlásky vyslovena její párová souhláska neznělá.

V textu se vyskytují 2 párové souhlásky [в-ф] [з-с]. Podle naší analýzy se velké množství studentů těchto pravidel nedrží a vyslovuje hlásku tak, jak je ve slově napsána.

7.4.3 Výslovnost slov *что* a *считал*

čtené slovo	transkripce	1. int.	2. int.	3. int.	4. int.	5. int.	6. int.	chyby
что	што	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0
считал	ш':итал	✓	сч'	сч'	сч'	сч'	сч'	5
celkový počet chyb								5

Ve slově *что* nevyslovujeme měkkou souhlásku [ч'], ale naopak souhlásku tvrdou. Správná výslovnost tohoto slova je [што]. S tímto slovem se studenti setkávají velmi často už od samého začátku studia ruštiny. Podle naší analýzy si slovo dokonale osvojili a nemají s jeho výslovností problém.

Ve slově *считал* se vyslovuje místo souhlásek *сч* měkká souhláska [ш] [ш':итал]. Studenti s touto výjimkou nebyli zřejmě zatím obeznámeni, jelikož u pěti

studentů z šesti nezazněla správná výslovnost tohoto slova. Studenti vyslovovali slovo *считал* chybně se spojením souhlásek *сч*.

Tyto dva jevy jsme zařadili do jedné tabulky, jelikož jde o jevy podobné. Celkově jsme chybnou výslovnost zaznamenali u 42 % případů. Podle této analýzy musíme slova zařadit do skupiny velmi obtížných výslovnostních jevů. Pokud se však na slova budeme dívat odděleně, potom slovo *что* zařadíme do skupiny snadných výslovnostních jevů a slovo *считал* do výslovnostních jevů velmi obtížných.

8 Shrnutí analýzy

Analyzovali jsme celkem 16 skupin výslovnostních jevů. K naší analýze jsme pro lepší přehlednost zvolili dělení pana docenta Veselého, který výslovnostní jevy klasifikuje dle stupně obtížnosti. Do analýzy jsme navíc zahrnuli tři skupiny jevů, které činí při osvojování jazyka často problémy.

Docent Veselý zmiňuje 4 skupiny snadných výslovnostních jevů: *výslovnost přízvučných samohlásek a, o, y, u, ə*; *výslovnosti přízvučných я, e, ě, ю, u na počátku slova, po samohláskách nebo po tvrdém a měkkém znaku*; *výslovnost tvrdých souhlásek s výjimkou ж, ш, ц, л*; *výslovnost měkkých souhlásek ð', m', n', ů, ч*.

Naše analýza zmiňovanou klasifikaci (snadných výslovnostních jevů) potvrdila. V případě uvedených jevů studenti chybovali velmi málo. Nejvíce chyb udělali u výslovnostních jevů první skupiny, tedy ve *výslovnosti přízvučných samohlásek a, o, y, u, ə*, kde studenti chybovali v 7 % případů. Žádné chyby se studenti nedopustili ve *výslovnosti přízvučných я, e, ě, ю, u na počátku slova, po samohláskách nebo po tvrdém a měkkém znaku*.

Podle výsledků naší analýzy musíme do skupiny snadných výslovnostních jevů navíc zařadit *spojitou výslovnost předložek se slovem začínajícím na samohlásku*; *výslovnost -ться, -тся*, kde studenti byli bezchybní; *výslovnost zdvojených souhlásek a samohlásek*, kde se chyby dopustila pouze jedna studentka, a *výslovnost souhlásky у*.

Výslovnost redukovaných samohlásek v prvním a druhém stupni redukce; *výslovnost ж, ш, ц, л*; *výslovnost з', с', з', к', х', л'*; *výslovnost měkkých retnic a p' před redukovanou samohláskou*; *znělé a neznělé souhlásky* - těchto 6 skupin začleňujeme do skupiny středně obtížných výslovnostních jevů. Ve výslovnosti těchto jevů studenti chybovali mnohem častěji než u jevů snadných. Chybovost se pohybovala od 15 % do 36 %. Největší problém studentům působila správná *výslovnost měkkých retnic a p' před redukovanou samohláskou*, nejméně chyb jsme naopak zaznamenali u *redukovaných samohlásek*.

Ze skupiny středně obtížných jevů jsme do snadných výslovnostních jevů přesunuli *výslovnost -ться, -тся* a *spojitou výslovnost předložek se slovem začínajícím na samohlásku*, ve kterých se studenti nedopustili žádné chyby. Ze skupiny jsme také museli vyřadit *výslovnost samohlásky ы*, která studentům způsobovala značné problémy

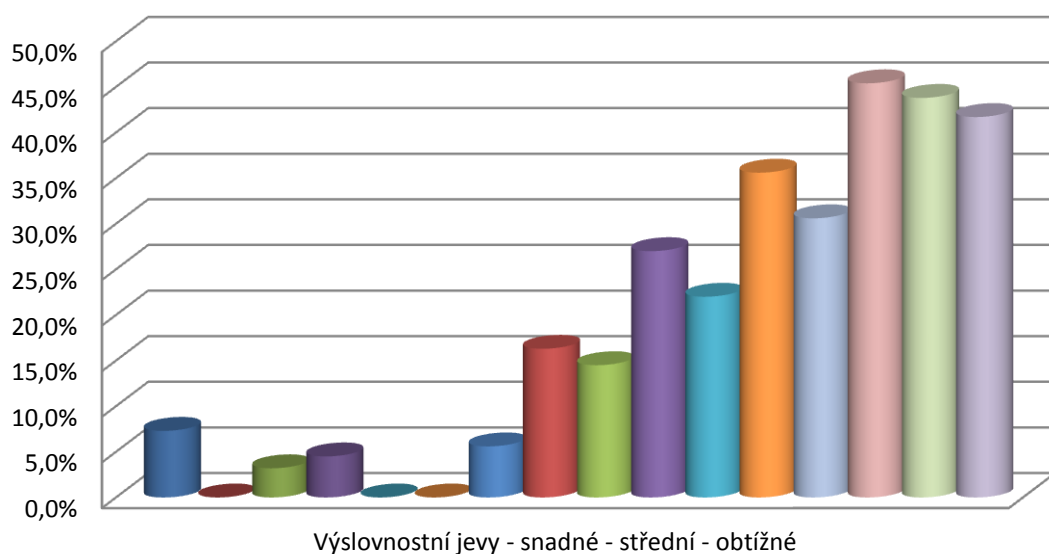
a u níž se dopustili chyby ve 44 % případů. Tento jev jsme proto zahrnuli do kategorie velmi obtížných jevů výslovnosti.

Mezi obtížné výslovnostní jevy docent Veselý řadí *výslovnost měkkých retnic a p' v přízvučné slabice*. Jak vyplývá z naší analýzy, musíme do této skupiny začlenit navíc *výslovnost samohlásky ы* a *výslovnost slov „что“ a „считал“*. Ve skupině velmi obtížných výslovnostních jevů studenti chybovali ve více jak 40 % případů a jedná se tak o velmi vysokou chybovost. Studenti by se na jevy v této skupině měli zvlášť zaměřit a snažit se chyby odstranit.

V souhrnu tak výsledky naší analýzy přináší odpověď na základní otázku této práce, tj. ve kterých jevech se studenti dopouštějí nejvíce chyb a jaké jsou tedy nejčastější chyby českých rodilých mluvčích ve výslovnosti ruských hlásek.

Pro lepší názornost výsledků naší analýzy jsme všechny výslovnostní jevy zaznamenali do grafu. Z grafu je pak na první pohled patrné, ve kterých jevech se studenti dopouštěli chyb nejčastěji.

Nejčastější výslovnostní chyby ve výslovnosti ruských hlásek

- Výslovnost přízvučných samohlásek а, о, у, и, э
- Výslovnosti přízvučných я, е, ё, ю, и на počátku slova, po samohláskách nebo po tvrdém a měkkém znaku
- Výslovnost tvrdých souhlásek s výjimkou ж, ш, ц, л
- Výslovnost měkkých souhlásek д', т', н', й, ч, щ
- Spojitá výslovnost předložek se slovem začínající na samohlásku
- Výslovnost -ться, -тся
- Výslovnost zdvojených souhlásek a samohlásek
- Výslovnost samohlásek v prvním stupni redukce
- Výslovnost samohlásek v 2. stupni redukce
- Výslovnost ж, ш, ц, л
- Výslovnost з', с', г', к', х', л'
- Výslovnost měkkých retnic a p' před redukovanou samohláskou
- Znělé a neznělé souhlásky
- Výslovnost měkkých retnic a p' v přízvučné slabice
- Výslovnost samohlásky ы
- Výslovnost slov „что“ a „считал“.

Graf č. 1

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce byla problematika výslovnost ruských hlásek u českých rodilých mluvčích. Cílem naší práce bylo najít typické chyby ve výslovnosti ruských hlásek a odhalit, ve kterých výslovnostních jevech čeští studenti chybují nejvíce. Ke spolupráci jsme oslovili studenty druhého ročníku Katedry ruského jazyka a literatury Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity.

Naši bakalářskou práci jsme rozdělili na část teoretickou a praktickou. Teoretická část shrnuje poznatky z předem nastudované odborné literatury a sloužila nám jako podklad pro vypracování praktické části. Tvoří ji pět kapitol. První kapitola se zabývá základní charakteristikou fonetiky a fonologie. Ve druhé kapitole jsme popsali zvukovou stránku ruského jazyka, a to problematiku přízvuku a redukce. Ve třetí kapitole jsme se věnovali systému hlásek. Zaměřili jsme se na základní charakteristiku, dělení samohlásek a souhlásek a na jejich správnou výslovnost. Ve čtvrté kapitole jsme definovali termín ortoepie a vyčlenili její pravidla. V páté kapitole jsme se zabývali vlivem mateřštiny na osvojování jazyka, zvláště vlivem negativním.

V praktické části jsme analyzovali zvukovou nahrávku namluvenou studenty druhého ročníku Katedry ruského jazyka. Pro analýzu jsme si vybrali úryvek z knihy *Дама с собачкой*, ve kterém se vyskytuje značné množství jevů vhodných pro náš rozbor. V analýze jsme vycházeli z dělení docenta Veselého, který ve své knize *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku* výslovnostní jevy hlásek rozděluje podle skupin obtížnosti. Do analýzy jsme navíc zahrnuli tři skupiny jevů, které se v našem textu také vyskytovaly a činily studentům problémy. Slova z textu jsme rozdělili do tabulek podle jednotlivých výslovnostních jevů. Vedle každého slova jsme do tabulky označili správnou nebo chybnou výslovnost u každé z šesti interpretací. Zaznamenané chyby u jednotlivého analyzovaného jevu jsme sečetli a celkový počet chyb jsme uvedli na konci každé tabulky. Pod každou tabulkou je umístěn komentář, v němž jsme analyzovali chyby, kterých se studenti na nahrávce dopustili. V závěru praktické části jsme provedli zhodnocení výsledků analýzy a pro lepší přehlednost jsme pomocí grafu porovnali chybovost jednotlivých výslovnostních jevů.

Po vyhodnocení analýzy jsme došli k závěru, že studenti nejvíce chybovali ve výslovnosti měkkých retnic a souhlásky [p'] v přízvukné slabice a ve výslovnosti samohlásky [ɨ]. Velké problémy dělala studentům také správná výslovnost slova

считал, kde pět z šesti studentů místo měkké souhlásky [щ] vyslovalo spojení souhlásek *сч*. Studenti v těchto jevech chybovali ve více než 40 % případů. Cíl naší práce, najít nejčastější chyby a vymezit, ve kterých výslovnostních jevech studenti chybují nejvíce, byl tedy splněn. Naopak nejmenší problém činila studentům správná výslovnost přízvuchných я, е, ё, ю, и na počátku slova, po samohláskách nebo po tvrdém a měkkém znaku; spojitá výslovnost předložek se slovem začínajícím na samohlásku a výslovnost -ться, -тся. V těchto jevech se studenti nedopustili žádné chyby.

Na tuto práci bychom rádi navázali prací diplomovou, kde bychom se chtěli věnovat metodice odstranění těchto nejčastějších chyb.

РЕЗЮМЕ

В бакалаврской работе на тему «Типичные ошибки носителей чешского языка при произношении русских звуков» мы обращаемся к проблематике трудностей, которые возникают при произношении русских гласных и согласных звуков у носителей чешского языка. В связи с тем, что исследовать и отразить полностью всю проблематику данного вопроса в рамках одной бакалаврской работы не представляется возможным, мы решили ограничиться анализом ошибок при произношении русских звуков, основываясь на классификации трудностей произношения по методу доцента Веселего, приведенному в его книге «*Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku*».

Основной целью работы было определить, какие ошибки при произношении русских звуков в речи носителей чешского языка встречаются чаще, а какие – реже. Для этого мы сделали аудиозапись речи 12 студентов, обучающихся на кафедре русского языка и литературы, и подвергли её тщательному анализу.

Бакалаврская работа состоит из двух основных частей: теоретической и практической.

В начале первой главы теоретической части дается общее определение понятию фонетика, как раздела языкознания, который занимается изучением звуковой стороны языка и анализирует природу звуков. Затем дается определение частных дисциплин фонетики: акустической, артикуляционной и функциональной. И в заключение подробно рассматривается одна из этих дисциплин – артикуляционная фонетика, которая изучает принципы образования звуков и исследует участие произносительных органов в процессе образования этих звуков.

Конец первой главы теоретической части посвящен другому разделу языкознания – фонологии, которая изучает функционирование звуков в языке. Фонология, основным понятием которой является фонема, является самостоятельной наукой, но она неразрывно связана с фонетикой, потому что обе эти науки занимаются изучением речи.

Во второй главе теоретической части мы говорим о характерных чертах и особенностях произношения звуков в русском языке, главной из которых является наличие ударения, определяющее произношение всех гласных звуков в слове.

В первой половине второй главы мы даем определение ударения, как выделения одного слова из такта, классифицируем виды ударения (динамическое, мелодическое и квантитативное), и проводим сравнение свободного русского и постоянного чешского ударений. Особо обращаем внимание на тот факт, что русское свободное ударение бывает постоянным или подвижным, и положение подвижного ударения в слове определяет значение слова или его грамматическую форму.

Во второй половине второй главы мы описываем редукцию, т.е. изменение звучания гласных звуков в безударных слогах, которое может быть двух степеней.

Третья глава посвящена всему комплексу звуков в русском языке, их делению в зависимости от принципа образования на гласные и согласные, а также различию взаимодействия соседних звуков в пределах одного слова в чешском и русском языках.

Отдельно рассмотрены гласные, которых в русском языке меньше, чем в чешском, и они подвергаются различным изменениям в зависимости от своего положения в слове. Здесь же приводится классификация гласных в зависимости от артикуляции. С этой точки зрения гласные звуки можно делить по степени подъёма языка, по месту его подъёма или по участию губ.

Далее подробно описывается, при соблюдении каких условий произношение некоторых русских гласных, стоящих под ударением, наиболее близко к произношению чешских гласных звуков. Также здесь проводится анализ всех русских гласных звуков на предмет их возможного соответствия чешским гласным звукам и делается вывод, что русский гласный звук [ы] в чешском языке не имеет аналогов, и поэтому доставляет чехам много трудностей при произношении.

Здесь же мы уделяем внимание понятию лабиализации, лабиализованным звукам [o] и [y] и степени лабиализации гласных звуков в зависимости от того, после какого согласного звука в слове они стоят.

Отдельным пунктом мы рассматриваем произношение безударных гласных звуков в русском языке. Эти звуки подвергаются редукции, которая в зависимости от положения гласного звука в слове может быть двух степеней. Наибольшей редукции, т.е. редукции второй степени, подвергаются гласные звуки безударного слога, который стоит непосредственно перед ударным слогом, особенно гласный звук [о], когда, находясь в безударном положении, этот звук порождает эффект «аканья». В транскрипции мы этот случай обозначаем символом [ʌ]. Некоторые же гласные звуки, как то [и], [ы] и [у], почти не подвергаются редукции.

В заключение всё вышеописанное мы отражаем в приведенных таблицах.

Вторая часть третьей главы посвящена согласным звукам. В русском языке существует 36 согласных фонем и часто встречаются двойные согласные звуки, но, в отличие от чешского, в нем нет слогообразующих согласных, а также гортанных и вибрирующих.

В тексте работы мы останавливаемся и на различных способах деления согласных на группы: по месту образования, по способу артикуляции, по участию голоса и шума и по отсутствию или наличию патализации. Вся информация о способах деления согласных на группы затем упорядочена в приведенной таблице.

Четвёртая глава посвящена орфоэпии, которая включает в себя весь комплекс правил правильного произношения звуков и указывает, как должны произноситься те или иные звуки в определённых фонетических положениях и в сочетаниях с другими звуками, в отдельных словах и в группах слов, а также в определенных грамматических формах.

В этой главе мы кроме всего также затрагиваем историю возникновения и конкуренции московского и Санкт-Петербургского произношений в начале XVIII века.

А в связи с тем, что правил произношения в русском языке очень много, далее мы уделяем внимание только наиважнейшим из них.

В первой части четвёртой главы мы рассматриваем орфоэпические нормы произношения гласных. Здесь мы останавливаемся:

- на таком явлении, как «иканье»;
- на произношении гласного [а] после твердых согласных [ш], [ж], [ц], который в этом случае подвергается редукции, и вместо фонемы [а] мы произносим [ʌ] или [ы];
- на редукции гласного [и], когда он выступает в роли соединительного союза между словами и произносится, как [ы];
- на редукции рядом стоящих безударных гласных.

Во второй части четвёртой главы мы приводим основные орфоэпические нормы произношения согласных, которые определяют:

- произношение звонких и глухих согласных в зависимости от их положения в слове и соседства с другими согласными;
- мягкое произношение согласных перед разделительным мягким знаком и перед мягкими согласными;
- твердое произношение согласных в зависимости от их положения в слове и соседства с другими согласными;
- произношение двойных согласных;
- произношение групп согласных;
- произношение сочетания [чн], а также согласных [ч] и [г].

В пятой главе работы рассматривается влияние родного языка на освоение иностранного, которое может быть как положительным (трансфер), так и отрицательным (интерференция).

Положительное влияние родного языка, о котором мы говорим далее, может проявляться при изучении родственного языка. Русский и чешский языки являются родственными, и при изучении русского языка можно в полной мере использовать их сходство в области лексики, синтаксиса и морфологии и в ограниченной мере – сходство в области фонологии.

Отрицательное влияние родного языка на освоение иностранного проявляется, когда человек, говоря на иностранном языке, строит свою речь по

нормам родного языка. Чаще всего это происходит при очень активном изучении иностранного языка или при вынужденном обучении языку в связи с неожиданным попаданием человека в чужую языковую среду.

Из подробного анализа обоих языков мы делаем выводы, что эти языки имеют как общие черты, так и отличительные.

К общим чертам можно отнести преобладание в языках количества согласных над гласными, наличие в обоих языках глухих и звонких согласных, а также обозначение мягкости согласных последующей гласной буквой.

К отличительным чертам чешского языка относится наличие в нем долгих и кратких гласных и наличие в словах больших групп согласных. Русский язык от чешского отличается наличием более сильного ударения и связанной с этим редукцией гласных. При этом ударение в русском языке в отличие от чешского - свободное, когда как в чешском языке оно – постоянное.

В конце второй части пятой главы мы рассматриваем вопросы чешско-русской интерференции, а конкретно интерференции в области звуковой стороны языка. При изучении чехами русского языка отрицательное влияние родного языка проявляется прежде всего по причине формальной похожести слов в обоих языках, но большой разницы в их произношении. Наиболее частые ошибки, которые делают чехи, это – твердое произношение мягких согласных звуков в различных ситуациях и, наоборот, - мягкое произношение твердых согласных звуков [ш], [ж], [ц]. Замена русского гласного звука [ы] на [и], которая тоже относится к частым ошибкам, иногда приводит к изменению значения слова.

Третья часть пятой главы классифицирует все звуки русского языка по степени трудности их произношения для чехов. Этой классификацией мы будем руководствоваться в практической части нашей бакалаврской работы.

В практической части бакалаврской работы, которая состоит из трех глав, мы проводим анализ звуковой записи речи студентов при чтении ими отрывка из рассказа А.П.Чехова «Дама с собачкой».

В первой главе мы характеризуем выбранную группу студентов, которая принимала участие в записи звукового материала для данной работы. Для

исследований была выбрана группа из 12 студентов, обучающихся по специальности: «Преподавание русского языка» на педагогическом факультете университета имени Масарика.

Во второй главе мы проводим анализ записанного аудиоматериала.

В начале главы мы объясняем, что для чтения и анализа мы выбрали именно этот текст из-за его фонетической пестроты, и обращаем внимание на то, что студентам данный текст мы предоставили непосредственно перед началом записи, и на то, что студенты были ознакомлены с целью проводимой записи. Далее мы описываем принцип составления таблиц анализа звуковой записи, содержание этих таблиц и используемые в них условные обозначения.

В первом разделе второй главы мы анализируем те звуки, произношение которых не доставляло студентам значительных трудностей. Прежде всего это – *произношение гласных, стоящих под ударением*. Результаты анализа произношения этих звуков мы приводим в таблице. Количество ошибок при произношении гласных, стоящих под ударением, у студентов контрольной группы равнялось 28. Принимая во внимание, что студенты прочитали во время записи 384 слова, количество допущенных ошибок составило 7%.

Далее мы отдельно проанализировали и отразили в таблице результаты *произношения студентами гласных я, е, ё, ю, и, когда эти гласные находятся не только под ударением, но и стоят или в начале слова, или после другой гласной, или после твёрдого и мягкого знаков*. Произношение вышеуказанных гласных в этих случаях не доставило студентам никаких проблем, и процент ошибок в словах здесь равнялся нулю.

Следующим пунктом нашего исследования было *произношение твердых согласных, за исключением ж, ш, ц, л*. Как видно из приведенной таблицы, студентам произношение этих согласных также не доставляло много трудностей, ошибки были сделаны только в 3 процентах слов, причем это были повторяющиеся ошибки в словах: *было бы, был, была, бывает*.

В четвертой таблице отражены результаты *произношения мягких согласных: д', т', н', й, ч, щ*. Анализ записи показал, что только в 13% случаев у студентов были проблемы с произношением этих согласных. Относительные проблемы были у студентов при произношении согласной [ч]. Наоборот, никаких

проблем у них не было при произношении согласного [щ]. Из этого можно сделать вывод, что студенты второго курса великолепно справляются с произношением этого непривычного для чешского языка звука.

Второй раздел второй главы мы посвятили звукам средней трудности с точки зрения их произношения для чехов.

Сначала мы проанализировали *безударные гласные*, которые при произношении подвергаются двум степеням редукции. Как показывает анализ данных, приведенных в двух таблицах, процент ошибок, сделанных при произношении этих гласных, практически не зависит от их степени редукции: 15% ошибок было сделано при редукции первой степени и 16% - при второй. При произношении безударных гласных, подвергающихся редукции первой степени, наибольшие трудности студентам доставило произношение частицы *не*, к которой студенты отнеслись, как отдельному слову, а также произношение слов: *появилось, жена, недели, по набережной, интересоваться*. А при произношении безударных гласных, подвергающихся редукции второй степени, наибольшие трудности студентам доставило произношение гласного [o]. Во время чтения студенты забывали о редукции и произносили безударное [o], как ударное, прежде всего в словах с окончанием *-ой* (*набережной, узкой, неизящной*). Ошибки были сделаны также в словах: *говорили, появилось, проживавший, молодая*.

Особое внимание мы обратили на *произношение гласного [ы]*, с которым у студентов были большие проблемы. В 44% случаев студенты произносили вместо звука [ы] звук [и]. Это явление обусловлено тем, что в чешском языке твердое и мягкое и произносятся одинаково.

В следующей таблице мы привели данные *произношения звуков ж, ш, ц, л*. Анализ этих данных показал, что в 76 случаях из 282 вместо твердого согласного звука был произнесен мягкий. Наибольшее количество ошибок, как и ожидалось, было сделано при чтении слов, содержащих звук [л]: *любил, белый, встречал, видел, в Ялте*, что объясняется, в частности, наличием в чешском языке подобного звука. Студенты также делали ошибки в словах, содержащих твердый согласный [ш] (*проживавший, привыкший, не лишнее*) и твердый согласный [ж] (*женили*). Минимальное количество ошибок сделали студенты при чтении слов с твердым согласным [ц].

Далее в таблице приведены результаты правильности *произношения мягких согласных* *з', с', г', к', х', л'*. В данном случае студенты сделали меньше ошибок, чем в предыдущем (22%). Здесь мы опять встречаемся с трудностями при произношении звука [л]. Студенты столкнулись с трудностями и при произношении мягкого звука [с'], в том случае, когда после [с] в слове стоит смягчающий мягкий знак (*казалась, появилась, здесь*).

И самой большой проблемой при чтении для студентов было *произношение ротовых согласных и мягкого р', стоящих в безударных слогах, особенно произношение согласного [б']* в словах: *набережной, берете, бежал*. В этих словах студенты вместо мягкого [б'] произносили твердое.

В отдельную таблицу мы выделили данные о *произношении предлогов, после которых в предложении стоит слово, начинающееся на гласную*. Трудностей с произношением в этом случае студенты не испытывали.

Приведенная далее таблица с данными о *произношении сочетаний –ться и –тся*, которые встречаются в глаголах, показывает, что с правильным чтением этих сочетаний студенты справились отлично и не сделали при этом ни одной ошибки.

Третья часть второй главы посвящена самым большим трудностям, с которыми встречаются чехи при изучении русского языка. Таблица отражает данные о *произношении ротовых согласных и мягкого р', стоящих в ударных слогах*. В 45% случаев при произношении этих согласных студенты сделали ошибки.

И в последней части второй главы мы попытались проанализировать случаи, которые не упоминает в своей работе доцент Веселы. Это *произношение двойных согласных и двойных гласных, произношение глухих и звонких согласных, а также произношение слов „что“ и „считал“*.

Анализ первой таблицы показывает безошибочность *произношения* студентами *двойных согласных и двойных гласных*, за исключением одного случая – ошибки при чтении словосочетания *с собачкой*, когда вместо одного двойного [с] одна из студенток произнесла два отдельных звука.

При анализе второй таблицы видно, что наибольшие трудности студенты испытывали при произношении следующих пар согласных: *в-ф* и *з-с*. В

большинстве случаев студенты произносили слово так, как оно было написано, не обращая внимания на то, что на конце слова и перед глухими согласными (*встречал, второго*) звонкие согласные по правилам оглушаются. Ошибочность в произношении здесь встречается в 21% случаев.

Третья таблица показывает, что студенты в пяти случаях из шести сделали ошибку в слове *считал* и вместо мягкого [щ] в начале слова в записи мы услышали [сч]. При этом в слове *что* не было сделано ни одной ошибки. Ошибки при чтении данных слов составляют 42%.

Третья глава содержит выводы, которые мы сделали, исходя из наших практических исследований. Анализ ошибок, которые делают носители чешского языка при произношении русских слов, мы проводили руководствуясь материалами исследований доцента Веселего, разделившего все особенности русского произношения на 13 групп. Кроме того, как видно из практической части нашей работы, исходя из ошибок, сделанных студентами в произношении при чтении отрывка рассказа, мы выделили ещё 3 группы особенностей произношения русских звуков.

Четыре из 13 основных групп, по мнению доцента Веселего, для носителей чешского языка считаются не представляющими трудностей для произношения. Наши исследования это подтверждают. Кроме этого, исходя из нами полученных результатов, в эту же категорию можно добавить ещё три группы особенностей произношения. Это:

- слитное произношение предлогов с последующим словом, начинающимся на гласную;
- произношение сочетаний –ться и –тся;
- произношение двойных согласных и двойных гласных.

Из шести групп особенностей произношения, которые доцент Веселы относит к особенностям произношения средней трудности, мы исключили произношение сочетаний –ться и –тся, а также слитное произношение предлогов с последующим словом, начинающимся на гласную. Эти две группы мы отнесли к особенностям, не представляющим для произношения практически никаких трудностей. Наоборот, произношение гласного [ы] доставило контрольной группе студентов очень большие трудности, поэтому эту особенность произношения мы

исключили из списка данных шести групп и включили в список особенностей, доставляющих при произношении максимальные трудности.

По результатам нашего анализа к группе особенностей с максимальными трудностями при произношении по классификации доцента Веселого мы добавили произношение гласного [ы] и произношение слов *что* и *считал*.

Для большей наглядности все результаты нашего анализа мы отразили в графике.

Исследования, произведенные в рамках данной бакалаврской работы, позволяют сделать вывод, что максимальное количество ошибок студенты сделали при произношении ротовых согласных и мягкого r' , стоящих в ударных слогах. Таким образом, цель нашей работы: определить наиболее часто встречающиеся ошибки в произношении русских звуков носителями чешского языка - была достигнута.

Результаты бакалаврской работы мы намерены использовать в дипломной работе, которую мы хотим посвятить методике устранения часто встречающихся ошибок в произношении.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Ruskojazyčná literatura

БУЛАНИН, Л. Л. *Фонетика современного русского языка*. 2-е изд. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2010. 208 с. ISBN 978-5-397-01256-0.

ГАЛКИНА-ФЕДУРК, Е. М., ГОРШКОВА, К. В., ШАНСКИЙ, Н. М. *Современный русский язык. Лексикология, фонетика, морфология*. 3-е изд. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2009. 408 с. ISBN 978-5-397-00694-1.

ГВОЗДЕВ, А. Н. *Современный русский литературный язык : Ч. 1 : Фонетика и морфология (теоретический курс)*. 6-е изд. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2009. 472 с. ISBN 978-5-397-00191-5.

ГОЛОВНЯ, А. И. *Фонетика. Фонология : курс лекций для иностранных студентов-филологов*. Минск : БГУ, 2007. 102 с.

КАЛИТА, И. *Фонетика русского языка*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2002. 103 s. ISBN 80-7044-441-X.

КАСАТКИН, Л. *Современный русский язык. Фонетика*. Москва : Академия, 2006. 256 с. ISBN 5-7695-2467-7.

ЛЕБЕДЕВА, Ю. Г. *Звуки, ударение, интонация : учебное пособие по фонетике русского языка для иностранцев*. 2-изд., исправленное. Москва : Русский язык, 1986. 270 с.

МАЛЫШЕВА, Е. Г., РОГАЛЕВА, О. С. *Современный русский язык. Фонетика. Орфоэпия*. Омск : Изд-во Ом. гос. ун-та, 2012. 172 с. ISBN 975-5-7779-1440-8.

ОЛИВЕРИУС, З. Ф. *Фонетика русского языка*. 2. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 164 s.

ПОГОРЕЛОВА, М. В. *Современный русский язык : введение в изучение курса фонетика*. Воронеж : Издательско-полиграфический центр ВГУ, 2008. 30 с.

СКРИПНИК Я. Н., СМОЛЕНСКАЯ Т.М. *Фонетика современного русского языка*. Ставрополь : СГПИ, 2010. 152 с. ISBN 978-5-91090-074-9.

Českojazyčná literatura

BEČKA, J. V. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha : Novinář, 1982. 463 s.

HÁLA, B. *Fonetické obrazy hlásek českých, slovenských, francouzských, německých, ruských, polských, anglických, maďarských a španělských spolu se srovnávacím popisem výslovnosti*. 1. vyd. Praha : SPN, 1960. 128 s.

HÁLA, B. *Fonetika v teorii a v praxi*. 1. vyd. Praha : SPN, 1975. 484 s.

HAVRÁNEK, B. a kol. *Příruční mluvnice ruštiny pro čechy I : hláskosloví a tvarosloví*. 3. vyd. Praha : SPN, 1976. 588 s.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Rusko-český, česko-ruský velký slovník*. 1. vyd. Brno : Lingea, 2009. 1359 s. ISBN 978-80-87062-65-4.

KOPECKIJ, L. V., LEŠKA, O. *Česko-ruský slovník I, A-O*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 580 s.

KOPECKIJ, L. V., LEŠKA, O. *Česko-ruský slovník II, P-Ž*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 861 s.

KOPECKIJ, L. V., LEŠKA, O. *Rusko-český slovník I, A-O*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 664 s.

KOPECKIJ, L. V., LEŠKA, O. *Rusko-český slovník I, P-Ja*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 696 s.

PODLESNYCH, A. *Tři povídky o lásce*. 1. vyd. Brno : Computer Press, a.s., 2009. 116 s. ISBN 978-80-251-2089-7.

ROMPORTL, M. *Stručná fonetika ruštiny*. 3. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 167s.

VESELÝ, J. *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. 2. vyd. Praha : SPN, 1981. 201 s.

Elektronické zdroje

ГОбЗОВА, И. *Практические упражнения по фонетике русского языка* [online]. Brno : Masarykova univerzita. [цит. 2015-02-05]. Доступный из WWW: <<http://is.muni.cz/do/ped/kat/KRus/fonetika/index.html>>

КЕДРОВА, Ф. Е. *Русская фонетика* [online]. [цит. 2015-02-23]. Доступный из WWW: <<http://fonetica.philol.msu.ru/intonac/131.htm>>

ABZ.cz : slovník českých synonym – online hledání [online]. 2009 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovník-synonym.cz/>>

KRČMOVÁ, M. *Fonetika a fonologie* [online]. [cit. 2015-01-09]. Dostupné z WWW: <<http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js07/fonetika/materialy/index.html>>

Slovníky.lingea.cz : Rusko-český praktický slovník [online]. 2014, verze 3.2 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z WWW: <<http://slovníky.lingea.cz/rusko-cesky>>

PŘÍLOHY

Příloha č. I: Úryvek z knihy „*Дама с собачкой*“ A. P. Čechova

Příloha č. II: Zvukový záznam na CD

Příloha č. I

Говорили, что на набережной появилось новое лицо: дама с собачкой. Дмiтрий Дмiтриевич Гуров, проживавший в Ялте уже две недели и привыкший тут, тоже стал интересоваться новыми лицами. Сидя в павильоне у Верне (*cizi slovo*), он видел, как по набережной прошла молодая дама, невысокого роста блондинка, в берете: за нею бежал белый шпиц.

И потом он встречал её в городском саду и на сквере по несколько раз в день. Она гуляла одна, всё в том же берете, с белым шпицем; никто не знал, кто она, и называли её просто так: дама с собачкой.

«Если она здесь без мужа и без знакомых, — соображал Гуров, — то было бы не лишнее познакомиться с ней».

Его женили ещё рано, когда он был ещё студентом второго курса, и теперь жена казалась в полтора раза старше его. Это была женщина высокая, с тёмными бровями, прямая, важная, солидная и, как она сама себя называла, мыслящая. А он тайне считал её недалёкой, узкой, неизящной, боялся её и не любил бывать дома.